

Szakdolgozat

Vilner Szandra
Óvodapedagógus szak

Kaposvár

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Óvodapedagógus szak

**Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos
helyzetű családok bevonása az intézményes
nevelésbe**

Belső konzulens: Podráczky Judit

PhD, tanszékvezető, egyetemi docens

Készítette: Vilner Szandra

(WIOF4C)

Nappali tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet,

Gyermeknevelési Tanszék

Kaposvár

2023

Tartalom

1. Bevezetés	4
2. Elméleti megalapozás	7
2.1. Mit jelent hátrányos helyzetűnek és/vagy halmozottan hátrányos helyzetűnek lenni Magyarországon?	7
2.1.1. A jogszabályi háttér	7
2.1.2. Az életkörülmények.....	9
2.2. A családok bevonásának nehezítő körülményei.....	11
2.2.1. A család	11
2.2.2. A pedagógusi viszonyulás	13
2.2.3. A megismerés	14
2.3. Pedagógusok tájékozottsága, lehetőségei a segítségnyújtásra	16
2.4. A munkanélküliség pszichológiai hatásai	18
2.4.1. A szegénység	18
2.4.2. A kiilleszkedési zóna.....	19
2.4.3. A munkanélküliség pszichés hatása	21
3. Empirikus kutatás	23
3.1. Vizsgálati módszer ismertetése, célszerűsége	23
3.2. Kutatási kérdések.....	25
3.3. Interjúk elemzése	25
3.3.1 A pedagógus-szülő kapcsolat.....	25
3.3.2. Együttműködés a szülőkkel	26
3.3.3. Anya vagy apa.....	27
3.3.4. Szülői értekezlet.....	28
3.3.5. Fogadó óra	29
3.3.6. Szülők bevonása és eredményessége.....	30
3.3.7. Óvodai programokról való távolmaradás oka	31
3.3.8. Család bevonásának sikertelensége.....	32
3.3.9. Szülők kérdései a pedagógus felé.....	33
3.3.10. További lehetőségek a szülők bevonására	34
3.4. Összegzés, a kutatási kérdések megválaszolása	35
3.4.1. Mi jellemzi a pedagógusok, és a HH, HHH szülők közti kapcsolatot?	35

3.4.2. Miként látják a pedagógusok a HH, HHH családok bevonásának lehetőségét, s hogy mit tesznek most ennek érdekében?.....	36
3.4.3. Tudnak-e más lehetőségekben gondolkodni a HH, HHH családok eredményesebb bevonása érdekében?.....	36
4. Összefoglalás.....	37
Irodalomjegyzék	38
Internetes források	40
Mellékletek.....	42

1. Bevezetés

A szakdolgozatom témája a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű családok bevonása az intézményes nevelésbe. A tematika alapján vizsgálni fogom ezen családok intézményes nevelésbe való bevonásuknak lehetőségeit, és az ezzel kapcsolatos akadályokat. A pedagógusok és a szülők kapcsolatának minőségét, és a pedagógusok meglátásait, saját elgondolásuk szerinti lehetőségeit is szeretném kutatni a családok bevonásával kapcsolatban. Bár az állam sokféle lehetőséget nyújt számukra, mint például az ingyenes tankönyvek, vagy az ingyenes étkeztetés terén, mégis úgy gondolom szükséges foglalkozni ezen családok sikeres bevonásával. A 2013. évi XXVII. törvény 45.§-ban meghatározottak alapján a gyermekvédelemről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 67/A. §-nak módosítása, mely 2013-ban lépett hatályba, a hátrányos helyzetű gyermekek száma csökkenő tendenciát mutat. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a gyermekek életkörülménye oly mértékben változott volna, hogy már nem indokolt a besorolásuk ebbe a kategóriába. A törvény által szűkebb értelmet nyert a hátrányos helyzet, ezáltal sokan nem tudnak élni a lehetőségekkel, kedvezményekkel, melyeket a hátrányos helyzetű családok számára kínál a kormány. A halmozottan hátrányos helyzetű családok esetében is szeretném a kritériumokat, és a kategóriába sorolás feltételeit tanulmányozni. A családok bevonása, és a pedagógus-szülő kapcsolat vizsgálata képezi a kutatási kérdéseim tematikáját. A szakdolgozatom végére érve bízom abban, hogy válaszokat kapok a kérdéseimre, és beleláthatok a hátrányos-, halmozottan hátrányos helyzetű családok körülményeibe, lehetőségeibe, melyekről jelenleg kevés háttértudással rendelkezem. Az óvodai, általános iskolai évek alatt, és a gimnáziumi

tanulmányaim idején is részesültem rendszeres gyermekvédelmi támogatásban, és hátrányos helyzetű kategóriába is soroltak. Az ingyenes tankönyvek és az óvodai, általános iskolai ingyenes étkeztetés nagy segítség volt az édesanyámnak, aki egyedül nevelt fel. Az emlékeim már fakultak az évek során, de az ösztöndíjprogram, mely a hátrányos helyzetű gyermekeknek szólt, megmaradt az emlékeimben, hiszen plusz motivációt adott a tanulásban, hogy anyagilag segíthetem a családom, ha csak fél évente egyszer is. A szakdolgozatom ezért is szeretném ebben a témában megírni, mert érintett voltam, és érdekel a háttere, illetve a jelenlegi jogi helyzete a hátrányos-, halmozottan hátrányos helyzet kategóriáinak. Az országban rengeteg gyermek, akik már nem sorolható ebbe a kategóriába, de a családjá szociális háttere miatt szüksége lenne rá, sajnos nem kaphatja meg azokat a segítő lehetőségeket, melyek neki is megjárnának. A szakdolgozatomban vizsgálni szeretném az életkörülményeiket is, habár személyesen tapasztaltam, és a környezetemben napi szinten láthatom ezen családok, gyermekek életének kényelem nélküli, alacsony életszínvonalát. A témám aktualitása úgy gondolom örök érvényű, azonban napjainkban különösen, hiszen a mai szülők generációja a csúcstechnológiák folyamatos fejlődésének világában nőttek fel, és élnek mindennapjaikat, ami a személyes kommunikáció hanyatlását eredményezi, és új kihívásokat állít a pedagógusok elé. A családok szociális körülményei és a diszkomfortjuk az intézményekkel kapcsolatosan csak tovább nehezíti a bevonásukat. Összegezve, a szakdolgozatom témáját aktuálisnak tartom a szociális életkörülményeket, és a családok bevonását tekintve, mivel évtizedek óta foglalkoznak a témával, de mégsem látni valóban javuló tendenciákat.

Leendő óvodapedagógusként fontosnak érzem, hogy ezzel a témával foglalkozzak, mert az óvoda az első olyan intézmény, ahol a HH-s, és HHH-s gyermekek megtapasztalják hátrányaikat a többi kortársukkal szemben. Fontosnak tartom továbbá a család bevonását is, a szülőkkel való bizalmi kapcsolat kialakítását. Hiszen ahhoz, hogy segíteni tudjunk fontos megismerni a szociokulturális hátteret is. Szeretném vizsgálni a pedagógusok kapcsolatát a szülőkkel, és a gyermekeknek kínált lehetőségeket, mindehhez személyes tapasztalataimat is szeretném felhasználni. Céлом, hogy a témához fűződő szakirodalmak, és tapasztalt óvodapedagógusok véleményének, tapasztalatainak megvizsgálásával jobban megértsem, hogy mi az oka annak, hogy oly sok gyermek már az óvodás éveiben hátránnyal indul. Témaválasztásom meghatározó motívuma, hogy az óvodai és az általános iskolai évek alatt rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesültem, HH-s gyermek voltam. Az ingyenes tankönyvek-, és az ingyenes étkezés a menzán nagy segítséget nyújtottak. Ma már rengeteg sport, zenei vagy képzőművészeti foglalkozás közül választhatnak a gyermekek, de mindezt

elsősorban akkor, ha a szülők pénztárcája engedi. Azt gondolom, hogy nagy hátrányt jelent a HH-s, HHH-s gyermekek számára az, hogy ők nem engedhetik meg maguknak ezeket a luxusnak számító különórákat. De miért kell így lennie? Miért nem kaphatnak támogatást a szülők, hogy gyermekeik is részt vehessenek, és fejlődhessenek a számtalan foglalkozások valamelyikén? A családi pótlék-, és a gyermekvédelmi támogatás korántsem fedezi ezeket a költségeket egy olyan családban, ahol minimálbérből, vagy munkanélküli segélyből kell gazdálkodni. Az osztálykirándulások, tanulmányi utak is hasonlóképp támogatást igényelnének. Úgy vélem, hogy csupán látszat támogatást kapnak a gyermekek, illetve a szükséges minimális támogatást, amit a kormánynak meg kell adnia. Azonban lehet, hogy tévedek. Lehet, hogy van több lehetőség a családok támogatására, csak nem tudnak róla, és nem is tájékoztak róla. A szakdolgozatommal tehát szeretnék olyan problémákra is választ találni, hogy miért nem eredményes a pedagógusok és szülők közti kapcsolat, hogy a pedagógusok miként látják a családok bevonásának lehetőségét, és hogy mit lehet tenni ennek érdekében.

Szakdolgozatom a szakirodalmak által megalapozott elméleti kutatással kezdem. Kutatom a választ a kérdésre, miszerint „Mit jelent hátrányos helyzetűnek és/vagy halmozottan hátrányos helyzetűnek lenni Magyarországon?“, a jogszabályi háttérrel és az életkörülményekről szóló adatokat. Megvizsgálom a törvény által meghatározott feltételeket a hátrányos, és halmozottan hátrányos helyzet megállapításához, illetve összehasonlítom a 2012. évi törvénymódosítás előtti és utáni szempontokat, amik meghatározóak a státuszhoz. Az életkörülményeket anyagi-, illetve szociális háttér szempontjából vizsgálom, mivel a hátrányos-, halmozottan hátrányos helyzetű családoknál a stabil jövedelem és a rendezett szociokulturális környezet ritka. A „Családok bevonásának nehezítő körülményei“, a következő vizsgálati terület, amiben vizsgálni szeretném, hogy miért nem lehet elérni a családoknál, hogy igénybe vegyék a segítséget. A vizsgálat az erről szóló szakirodalmak elemzéséről és az érzelmi, lelki háttér megvizsgálásáról szól. Ezt követően, a „Pedagógusok tájékozottsága, lehetőségei a segítségnyújtásra“, „miben, és hogyan tud egy pedagógus segíteni?“ témáról gyűjtök információkat, hogy tájékozott lehessenek a hátrányos-, halmozottan hátrányos helyzetű családok segítésében, fejlesztésében. Keresem a választ a kérdésre, hogy mi az a határ, amit egy pedagógusnak szab a törvény, ha segítségnyújtásról van szó, és hogy pontosan milyen módon segíthet egy pedagógus a gyermekek, szülők, és-, vagy családon. „A munkanélküliség pszichológiai hatásai“ fejezetben, az álláskereső személyek pszichikai állapotát vizsgálom, többek közt a munka szerepét az ember életében,- és annak szükségességét, illetve a munkanélküliség hatásait a mentális egészség szempontjából. Szakdolgozatom további

részében a témában történt vizsgálatomat mutatom be, majd megválaszolom a kutatási kérdéseimet. Zárásul összefoglalom a munkám, a folyamatot, ami elvezetett a szakdolgozatom elkészítéséig, értékelem önmagam, és a fejlődésem.

2. Elméleti megalapozás

2.1. Mit jelent hátrányos helyzetűnek és/vagy halmozottan hátrányos helyzetűnek lenni Magyarországon?

2.1.1. A jogszabályi háttér

Szakdolgozatom első elméleti alappillére, a szociálisan hátrányos-, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és családok jogszabályi besorolásához szükséges szempontok megismerése, a törvény általi meghatározás vizsgálata. Ehhez elsőként, az általam gyűjtött szakirodalmakban található definíciókat vizsgáltam meg, és tanulmányoztam a hátrányos helyzet és halmozottan hátrányos helyzet definiálását. *„A hátrányos helyzet jelenleg érvényes definíciója az elmúlt tíz évben alig módosult, és a köznevelési törvény 2012. szeptemberi hatályba lépésével sem született új kategória – függetlenül attól, hogy a törvényalkotói szándék kezdetben ez volt a nyilvános vitára bocsátott dokumentumok szerint.” (Varga 2013, 134).* A hátrányos helyzet definiálása lényegében keveset változott az elmúlt években, azonban a 2012. évi köznevelési törvény mégis módosította a hátrányos helyzet kategorizálását. (Varga, 2013). *„Az oktatási szektor végül a szociális ágazatnak delegálta a feladatot, és az új gyermekvédelmi törvénymódosítások sorába helyezte a hátrányos helyzet kategorizálását a köznevelés rendszere számára is.” (Varga 2013, 134).* Ennek eredményeként 2013. április elején létrehoztak egy jogszabályi lehatárolást, mely nem csak a szociális, de az oktatási ágazat számára is meghatározza, kik tartozhatnak a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek kategóriájába 2013 szeptemberétől. (Varga, 2013). A kategóriába való bekerülés feltételei korlátozódtak. A köznevelés rendszerébe az alacsony jövedelmű, szegény családokban felnövő gyermekek voltak sorolhatók a hátrányos helyzetűek közé. Ehhez tárgyilagos komponensként, a család szociális helyzete volt a meghatározó. Ezt a jegyző által hitelesített rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre (RGYK) jogosító igazolás benyújtásával tudták igazolni. (csalad.hu 2023). Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult az a szociálisan rászoruló gyermek, akinek a családjában az egy főre jutó jövedelem nem haladja

meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 165 %-át, és a vagyonuk értéke nem haladja meg a törvényben meghatározott értéket. (csalad.hu 2023). Halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek esetében a szülők iskolázatlansága volt a meghatározó. A szülők nyilatkoztak arról, hogy 8 osztálynál több végzettségük nincs. Ebbe a kategóriába sorolhatók még a „tartós neveltek” is. *„...halmozottan hátrányos helyzetűek közé sorolják még azt a néhány száz gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermeket is, akiknek semmilyen családikapcsolata nincsen, így jogi státuszukat tekintve „tartós nevelteknek” számítanak.”* (Varga 2013, 13). 2013 szeptemberét megelőzően ezen feltételek teljesülése elég volt a hátrányos helyzet megállapításához a 2007. évi LXXXVII. törvény (Fejes–Kelemen–Szűcs, 2013) alapján, és ez volt a kulcs többek közt a gyermekek bölcsődei, óvodai, és az általános iskola alsó tagozatos évei alatti ingyenes étkezésükhöz, az ingyenes tankönyvekhez, az alapfokú művészetoktatásban térítési díjmentességhez. A halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek mindemellett kötelező óvodai felvételben részesültek a 3.-ik életévük betöltését követően, a körzeti általános iskola köteles volt felvenni a tanulót, ha nem körzeti iskolába, de településen belüli intézménybe szerette volna beírni a szülő, akkor csak férőhely hiányában utasíthatták el a gyermek felvételét az adott intézménybe, és előnybe került a felvételek elbírálásánál. (Fejes–Kelemen–Szűcs, 2013). Minden esetben ingyenes volt a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók részére az oktatásban való részvétel és a kollégiumi ellátás az első alapfokú művészetoktatásban való részvételt is beleértve. Azonban a változtatás érvénybe lépése óta, vagyis 2013 szeptembere óta, a korábban halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek kategóriájába soroltak lettek a hátrányos helyzet kategóriájú gyermekek. A korábban hátrányos helyzetű kategóriába sorolt gyermekek már nem tartoztak a hátrányos helyzetűek közé. A 2013. évi XXVII. törvény 45. §-a alapján a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 67/A. §-a szabályozza a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet meghatározását. *„...a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermekek azon köre minősül hátrányos helyzetűnek, aki esetében az alábbi hátrányos növelő körülmények közül egy fennáll: rendelkeznek a. szülő(k), nevelő(k) legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel; b. szülő(k), nevelő(k) legalább 12 hónapig állás keresőként voltak nyilvántartva, családjuk elégtelen lakókörnyezetben, illetve lakáskörülmények között él.* (2013. ÉVI XXVII. TÖRVÉNY), (Fejes–Kelemen–Szűcs 2013, 14-15). Tehát 2013 őszétől kimondható, hogy az alacsony jövedelmű családból érkező, rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre (RGYK) jogosult gyermek, akinek 8 általános iskolai végzettségnél többel rendelkező szülője van, aki nem álláskereső, és elfogadható lakókörülmények között élnek, már nem minősül hátrányos helyzetűnek Magyarországon. A halmozottan hátrányos gyermekek esetében pedig

már nem elég, ha a szülő alapfokú végzettségének hiányáról nyilatkozik, hanem legalább két hátrány növelő körülménynek megléte szükséges. A „tartós neveltek”, akiknek a korhatárát 0-25 évre terjesztette ki az új rendelet, a halmozottan hátrányos helyzetűekhez tartoznak, és az utógondozói ellátásban részesülő, még tanuló fiatal felnőttek is, ezzel kiegészítve a kategóriát. (Fejes–Kelemen–Szűcs, 2013). A hátrányos helyzetű gyermekek száma csökkenő tendenciát mutatott a következő nevelési évben, még hozzá közel 15%-kal. (Híves, 2015). A halmozottan hátrányos helyzetű gyerekeknél 10%-os volt a visszaesés, valószínűleg a rossz életkörülményeik miatt többen a kategóriában maradtak. (Híves, 2015). Legtöbben a szakközépiskolákból kerültek ki a hátrányos helyzet kategóriából, az óvodáknál volt a legkisebb változás tapasztalható. (Híves, 2015).

3. táblázat: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek/tanulók számának és arányának változása intézménytípusonként, 2012/2013–2013/2014 tanév között (% és fő)

INTÉZMÉNYTÍPUS	2012/2013		2013/2014		ARÁNYVÁLTOZÁS 2012/2013=100		A TANULÓLÉTSZÁM VÁLTOZÁSA		
	HH (%)	HHH (%)	HH (%)	HHH (%)	HH (%)	HHH (%)	ÖSSZES (FŐ)	HH (FŐ)	HHH (FŐ)
Óvoda	30,3	10,8	26,3	9,9	86,8	91,7	-10 020	-16 084	-4 046
Általános iskola	34,6	13,3	29,5	11,7	85,3	88,0	4 815	-36 650	-11 203
Szakiskola	31,9	10,1	27,1	9,0	85,0	89,1	-12 421	-9 049	-2 390
Spec. szakiskola	29,2	12,6	24,0	12,1	82,2	96,0	-790	-664	-143
Gimnázium	10,3	1,4	8,5	1,3	82,5	92,9	-4 086	-3 936	-332
Szakközépiskola	16,2	2,6	13,0	2,2	80,2	84,6	-20 699	-9 981	-1 295
Összesen	28,1	9,7	24,0	8,7	85,5	90,0	-43 201	-76 364	-19 409

Forrás: Köznevelés-statisztikai adatgyűjtés 2012/2013 és 2013/2014

1. számú melléklet (Forrás: Híves, 2015)

„2020 végén a hátrányos helyzetű minősítést kapott gyermekek és fiatal felnőttek 86%-ánál a szülő vagy a családba fogadó gyám alacsony iskolai végzettsége, 8,9%-uknál azok alacsony foglalkoztatottsága, 4,7%-uknál pedig az elégtelen lakáskörülmények játszottak szerepet a minősítés megállapítása során. A HHH* minősítéssel rendelkező gyermekek és fiatal felnőttek esetében legnagyobb arányban (46%) a szülő alacsony iskolai végzettsége és az elégtelen lakáskörülmények voltak jellemzőek, ezt követte az alacsony foglalkoztatottsággal párosuló alacsony iskolázottság (42%).” (ksh.hu Központi Statisztikai Hivatal^a, 2021).

*Halmozottan hátrányos helyzetű

2.1.2. Az életkörülmények

A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű családok esetében az életkörülmények szerények, átlagos életszínvonal alattiak lehetnek. Kutatásom első célja, hogy rálátást nyerjek

ezen családok anyagi forrásaira, havi bevételeire. Elsőként egy hátrányos helyzetű, egy gyermekes családot veszek alapul, ahol a szülőknek nincs állandó munkahelye. A jelenleg hatályos családi pótlék havi összege 2009. január 1-től van érvényben, mely egy két szülő, egy gyermekes család esetében 12.200 Ft (tizenkettőezer-kettőszáz forint) havonta. (allamkincstar.gov.hu). Ha a szülők kapnak álláskeresői járadékot -mely munkanélküli segély néven volt eddig közismert-, és az előző munkahelyükön minimálbérért dolgoztak, akkor havonta nettó 154.270 Ft-ot (százötvennégyezer-kétszázhetven forintot) kapnak. (hovege.hu). A rendszeres gyermekvédelmi támogatás esetükben 6500 Ft (hatezer-ötszáz forint), amit évente kétszer kapnak, általában augusztusban és novemberben. (csalad.hu). Ha a gyermekét egyedül nevelő szülő esetét vizsgálom, akkor a családi pótlék összege 13.700Ft (tizenháromezer-hétszáz forint). (allamkincstar.gov.hu). Két gyermekes család esetében gyerekenként 13.300Ft (tizenháromezer-háromszáz forint). (allamkincstar.gov.hu). Gyermekét egyedül nevelő, 2 gyermekes szülő esetében gyerekenként 14.800Ft (tizennégyezer-nyolcszáz forint) a családi pótlék havi összege. (allamkincstar.gov.hu). Három, vagy több gyermekeseknél 16.000Ft (tizenhatezer forint) gyerekenként a családi pótlék, azonban, ha egyedülálló a szülő, akkor 17.000Ft (tizenhétezer forint) gyerekenként. (allamkincstar.gov.hu). A szülők közfoglalkoztatásban vehetnek részt, ha hosszú távon munkanélküliek. *„A teljes munkaidőben foglalkoztatott közfoglalkoztatott részére megállapított közfoglalkoztatási bér a szakképesítést és középfokú iskolai végzettséget nem igénylő munkakör betöltése és teljes munkaidő teljesítése, valamint havibér alkalmazása esetén 2023. január 1-jétől 116 000 forint.”*. (kormany.hu). A családok átlagos havi bevétele szerény életmódot enged meg. A kötelező kiadások, mint a rezszi, és élelmiszer, illetve vegyi áru vásárlása után, a megmaradt összegből egész hónapban gazdálkodniuk kell. Az esetleges váratlan kiadások pedig még jobban megnehezíthetik az életüket. A családoknál gyakori, hogy többgyermekesek. A négy, vagy több gyermeket nevelő édesanyáknak nem kell személyi jövedelemadót fizetni, ami a 15%-os adókedvezményt jelenthet. (nav.gov.hu). A kizáró ok így szól: *„Nem veheti igénybe a kedvezményt az a nő, aki: négy gyermeket szült, de váláskor az apához került 10 éves kislánya; második férjével közösen nevel négy kiskorú gyermeket, akik közül kettő a sajátja, kettő a férjéé (kivéve, ha a férje gyermekeit örökbe fogadta).”* (nav.gov.hu). Napjainkban hátrányos helyzetű az a gyermek, akinél, a törvényben meghatározott hátránynövelő szempontok közül egy fenn áll, és rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesül. (Fejes–Kelemen–Szűcs, 2013). Az egyik szempont,- az elégtelen lakókörnyezet, lakáskörülmények. *„Elégtelen lakókörnyezet, illetve lakáskörülmény definíciója: megállapítható, hogy a gyermek a településre vonatkozó integrált városfejlesztési stratégiában szegregátumnak nyilvánított lakókörnyezetben vagy félkomfortos,*

komfort nélküli vagy szükségglakásban, illetve olyan lakáskörülmények között él, ahol korlátozottan biztosítottak az egészséges fejlődéséhez szükséges feltételek. (2013. ÉVI XXVII. TÖRVÉNY)” (Fejes–Kelemen–Szűcs 2013, 15). Sajnos a leírtak alacsony életszínvonalat biztosítanak a családnak, legfőképp a gyermek, vagy gyermekek számára. Ezek a lakóköörülmények nehezen teszik elképzelhetővé, hogy a gyermek érezze az otthon melegét. Az életkörülményeik tovább romolnak, ha szegregátumban élnek, ahol általában nem szoktak lenni boltok sem, és az adott település külső részein találhatóak meg. A családok szegénységből való kitörési lehetőségei alacsonyak, a gyermek sikeres tanulmányai, motivációjának fenntartása rendkívül nagy belső erőt igényel a gyermektől. A minimálbérből nehéz megélni, a következő idézet is erről szól. *„Az eredmények szerint az alsó jövedelmi tizedbe tartozó népesség életkörülményei nemcsak, hogy lényegesen rosszabbak az országos átlagnál, hanem jelentősen különböznek is a népesség magasabb jövedelemmel rendelkező, de szerénynek tekinthető megélhetési szintjén élő 20-30%-ától is.” (Czibere 2012, 37).*

2.2. A családok bevonásának nehezítő körülményei

2.2.1. A család

Ahhoz, hogy a családok bevonása sikeres legyen, fontos lehet megismerni a család szerepét a gyermek életében, és a család jelentését; funkcióit megérteni. A család a legkisebb mikroközössége, egysége a társadalomnak, általában vérségi kötelékre épül. (Mészáros, 2009). A család-fogalom meghatározása nem olyan egyszerű, mivel formái változóak. Az Új Magyar Lexikon szerinti meghatározás így szól: *„,A család: A társadalom életének egyik alapegysége, a legközelebbi rokonok kapcsolatainak történelmileg változó formája. Legfontosabb hivatása a gyermekek felnevelésének biztosítása. A családi nevelés a nevelés legősibb és legtermészetesebb formája. A család az a természetes nevelőközösség, melynek keretében a gyermekeket egész életére döntő hatások érik. Különösen a felnőttek, elsősorban a szülők példamutatásának, harmonikus kapcsolatának a józan kényeztetéssé nem fajuló szülői szeretetnek van nagy nevelő ereje.” (Mészáros 2009, 67).* A meghatározás szerint, a család nevelő munkája a gyermek egész életére döntően hat. A család a gyermek elsődleges szocializációs közege, mivel a gyermeknek, az élete legkorábbi szakaszától hat a fejlődésére, érzelmi kötelékeire, illetve a családtagok kapcsolatainak erőssége és érzelmi viszonyulásai az alapvető érzelmi és viselkedési modelleket alapozzák meg a gyermek személyiségébe.

(Mészáros, 2009). Ezeket magával hordozza az életében diszpozícióként. (Mészáros, 2009.). „*A jó család felerősíti a tágabb környezet pozitív, fejlesztő tendenciáit, és csökkenti vagy kiszűri a károsítókat. A diszfunkcionáló család viszont éppen ellenkezőleg hat: a negatív hatásokat erősíti fel, gyengítve a kedvezőek hatékonyságát.*” (Gáti 2005, 3.bekezdés). A család tagjainak viselkedési sémái a gyermek személyiségére is kihathat. A családtagok közül a leghangsúlyosabb az édesanya lehet. A gyermek és az édesanya közti egészséges kötődés lényegi tényező. (Gáti, 2005). Az Ainsworth-féle „Idegen Helyzet Teszt” vizsgálat alapján négyféle kötődési mintázat alakulhat ki. (József, 2011). A biztonságos kötődés a legjobb eshetőség, az elkerülő kötődés,- melynél a kötődés megvan, de a gyermek nem mutatja ki érzelmeit,- az ambivalens kötődésnél a gyermeket nyugtalanság jellemzi,- a dezorganizált kötődés a legsúlyosabb mintázat, melynél a gyermek bántalmazása, és érzelmi elhanyagoltság szabálytalan, rendszertelen viselkedést eredményez. (József, 2011). Az édesanya kulcsfontosságú szerepet tölt be a gyermek személyiségének formálásában, mivel a kötődés mintázata a gyermek egész életében jelen lehet. Az édesapák legnagyobb kötelezettsége a családok életében leggyakrabban az anyagi háttér megteremtésében van. Azonban az édesanyák érzelmein keresztül is érvényesül az apai hatás, közvetlenül a gyermekkel és édesanyjával való érzelmi viszonyban. (Gáti, 2005). „*A személyiségében gyenge anya mellett az egészséges mentalitású apa ellensúlyozni képes a hibás anyai bánásmódot, és gyakran támaszkodik a gyermekvédelmi szándék is az apa személyére és hatására – az anyával szemben.*” (Gáti 2005, 15. bekezdés). Az édesapa szerepe is lényeges, mivel az ő mintája a gyermek számára a férfi mintát szolgáltatja, viselkedése, magatartása pedig prezentálja a gyermek számára a viselkedési normákat. (Gáti, 2005). „*A gyerek fejlődésének is, fejlődési korlátjainak és hibáinak is meghatározója lehet: a család szerkezete és anyagi körülményei; a családi nevelés célkitűzései és módszerei; a szülők személyisége és érzelmi kulturáltsága.*” (Gáti 2005, 17. bekezdés). Az imént felsorolt három tényező egymással kölcsönhatásban állnak, de bármelyik hiányosságait a másik kettő valamennyire kompenzálni tudja. (Gáti, 2005). Ha bármelyik eltér a társadalmi normától, a gyermek veszélyeztetettsége valószínű lehet. (Gáti, 2005).

2.2.2. A pedagógusi viszonyulás

A pedagógus előítéletmentes,- pozitív kisugárzású hozzáállása a gyermekhez meghatározó lehet az intézményes nevelés minden területén. A megfelelő pedagógusi minta a gyermekben pozitív visszacsatolást eredményezhet a pedagógusok kapcsán. A jól működő pedagógus-gyermek kapcsolat elengedhetetlen alapja, hogy a pedagógus-szülő kapcsolat is harmonikus legyen. A harmóniához mindkét félnek partnernek kell lennie, de a partnerségi fokozatig, ami harmóniát teremthet, tudatosan kell eljutni. A helyes pedagógusi álláspont minden esetben az empátiás bánásmód. *„Az empátiás bánásmód beleélő bánásmódot jelent, a mások helyzetének, lelkiállapotának megértését, mérlegelését, s az ennek megfelelő bánásmódot.”* (Bábosik 2009, 21). A beleélő bánásmód szerint, a másik fél szükségletrendszerét kell megértenünk, és bele élnünk magunkat, hogy megtudjuk érteni a magatartását, és személyiségét. (Bábosik, 2009). Ezzel elkerülhetőek a frusztráló, kapcsolatromboló cselekvések, melyek akadályozzák az együttműködést. Ugyanis a cél, a gyümölcsöző együttműködés létrehozása, mely a gyermek fejlődéséhez nélkülözhetetlen. Ahhoz, hogy megérthessük valaki szükségletrendszerét, meg kell ismernünk. (Bábosik, 2009). A megismerés a legfontosabb lépés a kapcsolat pozitív kialakításához. Ehhez kellően nyitottnak, és elfogadónak kell lennünk, hogy a szülő, és a gyermek szikráját se érezhesse ítélkező, bíraskodó bánásmódnak, ami helytelen hozzáállás lenne a pedagógus részéről. Fontos a tisztelet megadása, a barátságos, pozitív kisugárzást mutató attitűd, hogy olyan környezetet teremtsünk, mely bizalmat áraszt, és pozitív élményforrássá válhassunk az adott személy életében. *„Ebből következő lényeges törvényszerűsége az interperszonális viszonyulásoknak, hogy az egyén a másik emberhez mindig, mint élményforráshoz viszonyul, mégpedig a pozitív élményforrást jelentő egyénhez pozitívan, a negatívhoz negatívan.”* (Bábosik 2009, 22). Meghatározó lehet az első pedagógus minta, amit a gyermek lát. Már az első nevelési intézményben kialakulhatnak a gyermekben érzelmek,- benyomások a pedagógusokról, melyek később előkerülnek, mint sztereotípiák, ha új pedagógussal találkozik. A sztereotípiák az agy számára szükségszerűek, hogy az információkat osztályozni tudja. Nem minden sztereotípiák negatív értelmű, nem összekeverendő az előítélettel. A szülőknél is élnek sztereotíp minták a pedagógusokról. Esetükben nehezebb a benyomásukon változtatni, ha szükség van rá a negatív tapasztalatai miatt. A türelem,- a nyitottság,- és a megértés mind segíthetnek a cél elérésében.

2.2.3. A megismerés

A másik fél személyiség szükségletrendszeréről négy féle módon tudunk információt szerezni, a verbális kommunikáció, a metakommunikáció, az egyén tárgyi szükségletei, a személyi szükségleteinek köre által. (Bábosik, 2009.). A leggyakrabban igénybe vett információs csatorna,- a verbális kommunikáció, mely egyben az egyik leghatékonyabb is, mivel az embernél „önleleplező tendencia” (Bábosik, 2009.) működik, ami által az emberek szívesen beszélnek önmagukról, és akaratlanul is segítik megismerni a szükségletrendszerüket. Így tehát keresni, és teremteni kell minden lehetséges alkalmat a kommunikáció létrejöttéhez, mint a gyermek, mint a szülő személyével, és kerülni kell a beszűkült kommunikációs tér létrehozását. A hátrányos-, és halmozottan hátrányos helyzetű családok esetében fontos figyelembe venni a szülők előzetes tapasztalatait az oktatási intézményekkel. A szülők legmagasabb végzettsége túlnyomó esetben alacsony általános iskolai képzettség. A legtöbben ők maguk is hátrányos helyzetű, vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, tanulók lehetnek. Nagy valószínűséggel sok kudarc érte őket, mint a tanulmányi eredményeik, és a szociális hátrányaik által, és ennek következtében alakulhatott az intézményekhez viszonyuló attitűdjük. *„A kedvezőtlen anyagi körülményekkel rendelkező szülők körében az öröklött tulajdonságok hangsúlyozásának következménye lehet (VAJDA, 2005), hogy a nevelési-oktatási intézményeknek kisebb szerepet tulajdonítanak gyermekeik fejlődésének befolyásolását tekintve, ami az intézményekkel való együttműködésükre is kihathat.” (Fejes–Kelemen–Szűcs 2013, 30).* Sok hátrányos-, halmozottan hátrányos helyzetű gyermek nevelője, szülője nem tarthatja mérvadó nevelési helyszínnek a bölcsődét, óvodát, ami a szülei nevelési mintájának átvétele miatt is lehet. Ez tehát lehet egy több generáción átívelő vélekedés. A cigány gyermekek esetében például csak az 1970-es évek közepétől vált általánossá az iskoláztatás, melyhez a családi pótlék iskolakötelezettséghez kötése is hozzájárult. (Ambrus, 2001). *„Az iskolai kudarcok hátterében sok esetben szociokulturális hátrány áll, melyet a szülők alacsony iskolázottsága, a család egzisztenciális bizonytalansága, az instabilitás, a munkanélküli eltartottak magas száma, valamint a kisebbségek etnikai helyzete okoz.” (Bencéné 2016, 64).* A cigány családokban, a kisebbséghez tartozás érzete,- és a megbélyegzés,- még inkább formálhatja az intézményekhez fűződő elutasító attitűdöt. De nem csak a cigány családok esetében beszélhetünk kirekesztettség érzésről. A hátrányos helyzetű családok ugyanis szintén az átlagos életszínvonal minősége alatt élnek, ami miatt szégyenérzetük lehet, és kevesebbnek érezhetik, amit nyújtani tudnak, a többi szülőhöz mérve. Ilyen példa a házi feladat írás, amiben a szülő nem biztos, hogy tud segíteni, vagy a különböző kirándulások, tanulmányi utak

finanszírozása. De sok esetben az is lehetséges, hogy a szülő nem tartja fontosnak, hogy motiválja gyermekét a tanulásban. Ezeket mérlegelni kell minden pedagógusnak, hogy a verbális kommunikáció során ne kerüljön frusztráló helyzetbe a szülő, ha olyan kérdést tesznek fel neki, ami erre irányul. Mindig alkalmazni kell a beleélő bánásmódot. Csak így érhető el, hogy pozitívan vélekedjen a szülő a pedagógusról. Egészen a közelmúltig komoly gondot jelentett, hogy az érintett családok gyermekeinek egy része csak öt évesen került óvodába. *„A halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek jóval később kerülnek óvodába, rövidebb ideig, illetve rendszertelenül látogatják azt, miközben az óvodának jelentős szerepe van a kisgyermek fejlődési hátrányainak mérséklésében, az iskolai sikeresség megalapozásában. (KERTESI– KÉZDI, 2009).” (Fejes–Kelemen–Szűcs 2013, 30).* *„Az óvodáztatás hiánya, rövidebb időtartama, többek között, a családok és az óvoda kölcsönös bizalmatlanságából fakad (pl. HAVAS, 2004; PIK,2000,2001; SZABÓ-TÓTH,2007).” (Fejes–Kelemen–Szűcs 2013, 30).* Ez a hároméves kortól kötelező óvodáztatás bevezetésével megváltozott: már nem a szülő dönti el, hogy idejekorán óvodába adja-e gyermekét, hanem erre jogszabály kötelezi. A segítségnyújtás mindazonáltal csak akkor sikeres, ha az érintett fél elfogadja. Ahhoz, hogy a szülők igénybe vegyék a segítségnyújtást, elengedhetetlen a megalapozott, bizalomra épülő, empátikus kapcsolat kiépítése. Napjainkban is jellemző, hogy az érintett családok gyermekei sokat hiányoznak az óvodából. A szülőkkel való kapcsolattartás ma már online módon is megtörténhet, ami mindkét fél számára gyors információcserét biztosít. Praktikus, ha több információcsatorna fennáll a közösségi platformok által, akár közös privát csoport az óvodával, az óvodai csoporttal, vagy egy chat csoport létrehozása. Ma már ez a felgyorsult életvitel miatt a gyakorlatban szinte nélkülözhetetlen. De hangsúlyozni kell, hogy a személyes kontakt a legcélszerűbb egy pedagógus számára. A hátrányos, és halmozottan hátrányos családok bevonásához tehát nélkülözhetetlen az empátikus bánásmód, hogy megismerjük a szükségletrendszerét mind a gyermeknek, mind a szülő(k)nek. Fontos, hogy pozitív élményforrássá tudjunk válni, ehhez pedig megfelelő kommunikáció, nyitottság, elfogadókészség szükséges. A szakirodalom alapján; a szakmai felkészültség; a szociális érzékenység; és a megfelelő pedagógus attitűd lehet a kulcs.

2.3. Pedagógusok tájékozottsága, lehetőségei a segítségnyújtásra

Ebben a fejezetben, a pedagógusok segítségnyújtásainak lehetőségeit vizsgálom. A pedagógus alapvető feladatát, az 1993. évi LXXIX. törvény III. fejezet „A pedagógus jogai és kötelességei” című részének egy passzusa foglalja össze: *„A pedagógus alapvető feladata a rábízott gyermekek, tanulók nevelése, tanítása. Ezzel összefüggésben kötelessége különösen, hogy nevelő és oktató tevékenysége során figyelembe vegye a gyermek, tanuló egyéni képességét, tehetségét, fejlődésének ütemét, szociokulturális helyzetét és fejlettségét, fogyatékoságát, segítse a gyermek, tanuló képességének, tehetségének kibontakozását, illetve bármilyen oknál fogva hátrányos helyzetben lévő gyermek, tanuló felzárkózását tanulótársaihoz.”* (Köot. 19. § /7/ bek. b pont)”. (Várnagy–Várnagy 2000, 19). A hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek esetében különösen fontos, hogy a pedagógus kiemelt figyelmet fordítson a gyermek képességeire, tehetségére, fejlődésének ütemére, szociokulturális helyzetére, illetve fogyatékoságára, amennyiben van. (Szerepi, 2020). Ehhez differenciált bánásmódot kell alkalmazni. A differenciálás már az intézményes nevelés első színterein megjelenik, a bölcsődében, és az óvodában is. *„Differenciált fejlesztés: a differenciálás szinte minden pedagógiai felfogás egyik legfontosabb tényezője, azonban a hátrányos helyzetű gyermekek esetében és az őket körülvevő sajátos szociokulturális háttér miatt a személyre szabott tevékenységsegítés és fejlesztés még hangsúlyosabban kell, hogy érvényesüljön.”* (Szerepi 2020, 42). A kisgyermekeknél fontos a szókinés bővítése, a nyelv használatának helyes módja. Azoknál a gyermekeknél, akik nyelvi hátránnyal indulnak az intézményes nevelésbe különösen fontos az egyénre szabott fejlesztés. Pléh Csaba „A hátrányos helyzet és beszéd a kisiskoláskorban” 1978-as tudományos tanulmányában is megjelenik már, az egyik legnagyobb megoldandó problémaként, a beszédfejlődés elmaradása. A kutatások alátámasztják, hogy a szegényebb, alacsonyabb státuszú szülők gyermekeinek a szókinése szegényesebb, és rövidebb, egyszerűbb mondatokat használnak. (Pléh, 1978). Napjainkban is jellemző, hogy a gyermekek beszédfejlődése elmaradott, fejlesztésre szorul. Az óvodáskor kezdetén,- a gyermekek beszédképessége, beszédaktivitása megnő, az új ingerek, tevékenységek, tárgyak,- és személyek hatására. (József, 2011). A nyelvi hátránnyal induló gyermekek esetében fontos a személyes, szemkontaktus tartásával folytatott beszélgetés, a párbeszéd gyakorlása. Az esélyteremtés, a hátránykompenzáció fontos feladata a pedagógusnak már a bölcsődei, óvodai években is a gondozási és nevelési feladatokon túl. A célzott módszertani háttértudás, a befogadó szemlélet, és környezet kialakítása, az előítéletmentesség

és az elfogadás mind alapvető feltételei az inkluzív intézményeknek. Az inkluzivitás az első elengedhetetlen tényezője a hátránykompenzációnak. (Szerepi, 2020). A szülők bevonása a következő, melyhez szükséges az empátikus bánásmód, a megfelelő pozitív kisugárzású pedagógusi attitűd, a szakmai felkészültség, hogy kialakítsuk a szülőkkel a közös pedagógiai gondolkodást. (Szerepi, 2020). Sokszor maguk a szülők is fiatalok, vagy fiatal felnőttek, ezért bizonytalanság és tanácstalanság jellemezheti őket, amit a kisgyermeknevelők és óvodapedagógusok természetesen oldhatnak bennük. (Szerepi, 2020.). A családlátogatás, és a közös programok a szülőkkel sokban segíthetnek elérni, hogy a szülő(k) számára fontosá váljon gyermekük intézményi élete, tevékenysége. A hosszú távon eredményes neveléshez kulcsfontosságú, hogy a szülői nevelés és az intézményi, nevelői nevelés összhangban legyen. Az élmény-nyújtás is meghatározó az intézményes nevelésben. A hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek esetében a szociális helyzete a családnak kevés-, vagy egyáltalán nem engedi meg az élményszerzés céljából szervezett családi programokat. (Szerepi, 2020). A kirándulások, a tanulmányi utak és kulturális programok, legtöbbször az intézményes nevelés által kerülnek a gyermek életébe. Ezek mind fejlesztik a gyermek személyiségét, tudását, és nagyobb rálátást ad nekik a körülöttük lévő környezetre, tágabb értelemben a világunkra. A fejlődésükhöz minél több ismeretszerzés, tapasztalatszerzés szükséges, hogy az izolált, kisebb intenzitású családi élet hátrányait kiküszöböljék. A felzárkóztatásra fókuszáló külön órák elengedhetetlenek a gyermek hátránykompenzációjához. A pedagógusnak személyisége és kommunikációja nagyban befolyásolhatja a gyermek hozzáállását, ezért célszerű olyan foglalkozásokat szervezni, melyek a tanóráknál, kötelező foglalkozásoknál játékosabbak, kötetlenebbek. A gyermekek motivációja esszenciális hozzávalója az eredményes nevelésnek. A motivációjuk felkeltése és fenntartása érdekében az őket körülvevő tárgyi környezet,- és társas környezet minősége releváns. A szülők, családtagok nem minden esetben motiválják a gyermeküket a fejlődéséhez szükséges erőfeszítésekre, képességeik kibontakoztatására. A szülőket tájékoztatni kell ösztöndíj lehetőségekről, és az állam által nyújtott anyagi kedvezményekről, támogatásokról. Ehhez a pedagógusnak is tájékozódnia kell a lehetőségekről, melyekkel a szülők motivációját növelheti, s ezzel egyetemben a gyermekét is. Ilyen lehet a szociális tanulmányi ösztöndíj, az Útravaló Ösztöndíjprogram, vagy az Útravaló-MACIKA program, melyhez mentorálás is társul a pénzügyi támogatás mellett (Saját tapasztalat). A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek nagy részét cigány gyermekek képezik. A helyi roma nemzetiségi önkormányzat vagy alapítványok, például Kárpátok Alapítvány, a tehetséggondozás, képességkibontakoztatás, élményszerzés lehetőségeit nyújtja a gyermekeknek. A pedagógusok

hivatásának egyik legszebb momentuma lehet, ha tanulmányaikban sikeres, önmagukat elfogadó és szerető, képességeiket ismerő, és fejlődni vágyó gyermekeket engednek el a szárnyaik alól.

2.4. A munkanélküliség pszichológiai hatásai

2.4.1. A szegénység

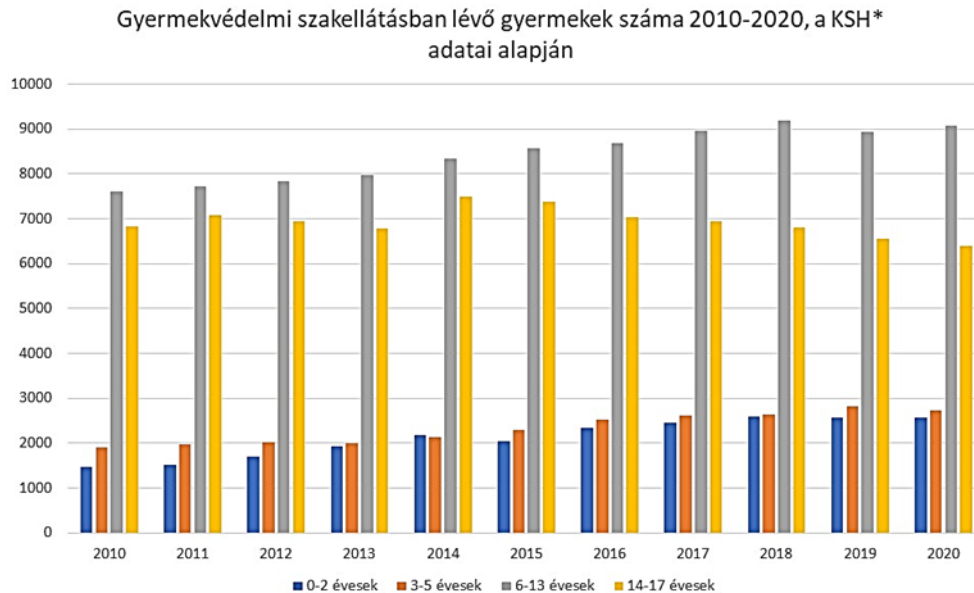
A szegénység a hátrányos,- halmozottan hátrányos helyzetű emberek életét nem csak kényelmi szempontból befolyásolja. A szegénység definiálása többféle lehet, és az adott definíció határozza meg a mérés módját. Az ENSZ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága szerinti meghatározás így szól: *„A szegénység a megfelelő életszínvonal fenntartásához és más – polgári, kulturális, gazdasági, politikai és szociális – jogok érvényesítéséhez szükséges erőforrások, képességek, választási és érdekérvényesítési lehetőségek és a biztonság tartós vagy krónikus hiányát jelenti.”* (coe.int). A mérés módja alapján lehet abszolút szegénység,- relatív szegénység,- szubjektív szegénység,- strukturális szegénység,- rövid távú szegénység. (etk.pte.hu), (economy-pedia.com). Az abszolút szegénység az alapvető javakhoz, a létszükségletekhez szükséges erőforrások hiányát jelenti, amikor az optimális életszínvonal nem megengedhető egy személy számára. (coe.int). A relatív szegénység esetében, *„...azok az egyének vagy háztartások tekintendők szegénynek, amelyek jövedelme és anyagi forrásai elmaradnak az adott társadalmi környezetben elfogadottnak, megfelelőnek tekintett szinttől.”* (coe.int). Az abszolút szegénység mértéke megbízhatóbbnak tekinthető a relatív szegénységgel szemben. (economy-pedia.com). A szubjektív szegénység az egyén megítélése szerinti kedvezőtlen gazdasági állapotát jelenti. (etk.pte.hu). A rövid távú szegénységre jellemző, hogy *„...mérését a monetáris szegénység és egy adott időszak mérésére alapozza.”* (economy-pedia.com). A strukturális szegénységnél az infrastruktúra és a jövedelem hiányosságai érzékelhetők. (economy-pedia.com). Az időtartam szerint a szegénység lehet átöröklődő,- tartós,- vagy átmeneti. (etk.pte.hu). A szegénységhez vezető okok által lehet hagyományos szegénység,- új szegénység,- demográfiai szegénység,- és etnikai szegénység. (etk.pte.hu). A földrajzi terület is lehetőséget ad a szegénység csoportosítására, így lehet városi szegénység,- vagy vidéki szegénység. (economy-pedia.com). A vidéki szegénység nagyszámú országokban

fordul elő jelentős gyakorisággal, míg a városi szegénység a városi területeken jelentkező szegénység, melyet a vidéki területek,- és az elővárosi területek felkarolásával, a városok növekedése okoz. (economy-pedia.com). Ezeken kívül megkülönböztethető még a befolyásolt személye szerint,- és a befolyásolás módja szerint rendkívüli szegénység,- gyermekszegénység,- és anyagi szegénység. (economy-pedia.com). A rendkívüli szegénység a társadalmi tevékenységekből való kimaradást okozza a hiányosságok sorozata által. (economy-pedia.com). A gyermekszegénység a gyermekek 16 éves koráig tekinthetők, ami után már a munkaerőpiac lehetőséget ad számukra javítani az anyagi helyzetükön. Az anyagi szegénység ebben az értelemben az anyagi elemek hozzáférhetetlenségét jelenti az érintett személyek számára, mint például „...iskolai végzettség, a jövedelem, az írás-olvasás, a foglalkoztatás.” (economy-pedia.com).

2.4.2. A kiilleszkedési zóna

A szegénység egy társadalmi tény, mely társadalmi összefüggésekből következik. Tisztán kell látni, hogy a pszichopatológiai jelenségek nem vezetnek feltétlenül szegénységhez, így az egyének vádolása a szegénységük miatt nem helytálló, ezt a hipotézist több évtizedes tanulmányok támasztják alá. (Kozma, 2003). Robert Castel elméleti keret kifejezései „*A „társadalmi hovatartozás” három dimenzióját határozza meg: a munkát, a kapcsolatihálót (közösségi beágyazottságot), és ezzel szoros összefüggésben a kultúrát.*” (Kozma, 2003). Ezen kívül három zónát különböztet meg a társadalmi integráció szempontjából Robert Castel: az integrációs zónát, a sebezhetőségi zónát, és a kiilleszkedési zónát. (Kozma, 2003). Társadalmi integráció tekintetében, a munkanélkülivé válás kiilleszkedést eredményez a többségi társadalommal szemben, akik beilleszkedettek. (Kozma, 2003). A zóna sajátossága a kapcsolatok elvesztése, az egyén önbecsülésének romlása, az életszínvonal süllyedése. Az álláskereső sorozatos sikertelen próbálkozásai a magánéletre is kihatnak. A kiilleszkedési zónába tartozó egyének viselkedése, magatartása is negatívan megkülönböztető jegyeket mutathatnak a többségi beilleszkedett egyének viselkedésmódjához képest. A munkanélküliség stresszel, szorongással járhat, melyek a kapcsolatok romlásához vezethetnek. Az egyénnel együtt élők támasznyújtása gyakran csak rövid ideig biztosított. A támasznyújtásból felelősség hártás lesz, ami a problémákkal küzdő egyén kirekesztettség érzetét növeli. Egy fenomenológiai vizsgálat alapján kimutatható, hogy a kiilleszkedési zónában élőknel gyakori

„...az átlagosnál nagyobb családnagyság, az atipikus családi struktúra, a családi kapcsolatok labilitása, a sodródó és élőködő életvitel, az alkoholizmus, az agresszív és deviáns viselkedés. (Kozma 2003, 18). Sajnos ezekhez a viselkedési formákhoz, mint az alkoholizmus,- és agresszív viselkedés, gyakran társulnak családon belüli gondok, melyek a gyermekeket veszélyeztethetik. Saját készítésű diagram szemlélteti a gyermekek helyzetét.

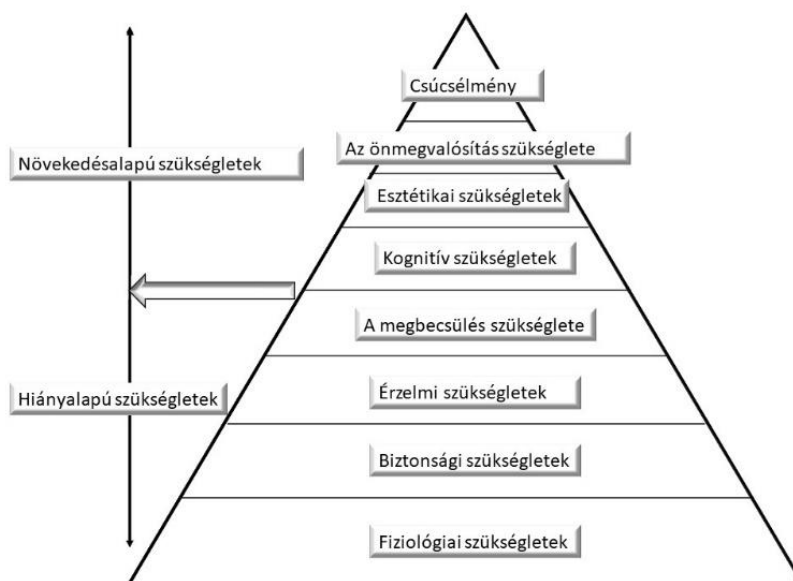
2. számú melléklet

*Központi Statisztikai Hivatal rövidítése

Az adatok alapján tíz év alatt, a 0-2 évesek száma növekvő, majd stagnáló tendenciát mutat,- a 3-5 évesek száma eleinte stagnáló, majd növekvő, és újra stagnáló változást mutat, a 6-13 évesek gyarapodtak az évek során, majd minimálisan csökkent a számuk, a 14-17 éves korosztályoknak változóan alakult a számuk, hol kiugróan növekedtek, majd elkezdtek csökkenni. (ksh.hu Központi Statisztikai Hivatal^h). A kiilleszkedési zónában élő felnőttek gyermekei potenciálisak a családból való kiemelésre, mivel az alkoholizmus, a családon belüli erőszak a gyermekevédelmi szakszolgálathoz vezethet. A szegénység,- és munkanélküliség negatív hatásai egy egész család életét befolyásolhatják, ezen belül kiemelt a gyermekek élete, mivel ők a szüleik felelősségére vannak bízva.

2.4.3. A munkanélküliség pszichés hatása

A munkanélküli embereknek többféle szervezet is segíthet a munkába való visszatéréshez, ezáltal az anyagi helyzetük jobbá tételéhez. Azonban, az emberek lelki megterheltségével, mentális egészségével, a munkanélküliség pszichés hatásainak kivédésével, vagy csökkentésével is szükséges foglalkozni. (Iloskity, 2004). Ahhoz, hogy a pszichés hatásokat megérthessük, a munkát, mint motivációt kell tekinteni. Az első elmélet, ami a munka motivációit vizsgálja, Frederick Herzberg nevéhez kapcsolódik, aki 1959-ben arra a kérdésre kutatta a választ, hogy „...*melyek azok a tényezők, amelyek a dolgozók elégedetlenségét váltják ki, és melyek azok, amelyek megléte esetén elégedettnek érzik magukat.*”. (Iloskity 2004, 46). Herzberg a két tényezőt határozottan elkülönítette egymástól, így lettek a „higiénés tényezők”, amik a dolgozók elégedetlenségét kiváltják, és a „motivátorok”, melyek az elégedettség érzetét keltik a dolgozóban. (Iloskity, 2004). A higiénés tényezők alatt a munkafeltételeket, a munkatársakat, a feletteseket, és a vállalatvezetést érthetjük. A tanulmány alapján, a megkérdezett alkalmazottak számára ezen szükségletek megléte nem okoz elégedettséget, de a hiányuk viszont elégedetlenségüket növeli, ami a munka motivációjának rovására megy. (Iloskity, 2004). Motivátor tényezőként „...*a teljesítményt, az elismerést, a felelősséget, az előrelépést...*” (Iloskity 2004, 47) emelte ki Herzberg, sőt még magát a munkát is. (Iloskity, 2004). Utóbb említett szükségletek hiánya nem okoz elégedetlenséget a dolgozóban, de elégedettség érzetét sem kelti a hiányuk. „*A munkahely az egyén számára a társas érintkezés mindennapi színhelyéül szolgál.*” (Iloskity 2004, 47). Az új emberi kapcsolatok kialakulásához, szorosabbá fűzéséhez a munkahely biztosíthatja a színteret. Herzberg szerint az emberek kapcsolatait és az elégedettségét a munka jelentősen befolyásolja. (Iloskity, 2004). Az ember énképe (Rogers) a külvilágtól nagy mértékben függhet, ennek okán nem minden esetben tükrözheti a valóságot. Ezáltal világossá válik, hogy a munkahelyi környezet visszajelzése az énképre releváns mértékben befolyásoló hatású. (Iloskity, 2004). Abraham Maslow 1970-ben létrejött elmélete azonban sokkal kiterjedtebb az emberi szükségletekre vonatkozóan. Maslow elmélete szerint „...*léteznie kell egy bizonyos „szükséglet-hierarchiának”, amelynek alapján a biológiai alapszükségletek helyezkednek el, csúcsa felé pedig egyre komplexebb pszichológiai motivációkat találunk.*” (Iloskity 2004, 47). A Maslow piramisként is emlegetett hierarchikus rendszerben a szükségletek egymáshoz való viszonyát is láthatjuk.

3. számú melléklet

(Készítette: Vilner Szandra, Forrás: Iloskity 2004)

A szükségletrendszer eredetileg 5 szintből állt, majd később 7 szintre bővítette Maslow. A fenti ábra alapján két részre osztható a piramis, a növekedésalapú szükségletekre, melyek a motiváció fontos magjai, és a hiányalapú szükségletekre, melyek hiánya gátolja az egyént a felsőbb szintek elérésében. (Iloskity, 2004). A megbecsülés szükségletének hiánya okozhatja a kisebbség érzetét, gyengeséget, elesettség érzetét. (Iloskity, 2004). A munkanélküliség állapota megrekesztheti az embereket ezen a szinten, és akadályozza őket a cél elérésében, ami az önmegvalósítás lenne. Maslow tanulmányaiban olvasható a „csúcseredmény” jelenség, mely az önmegvalósítás pillanata. A csúcseredmény elérése akkor jelentkezik, amikor a személy megtalálja a kiteljesedés lehetőségét a munkában. *„A csúcseredményt átélő ember jellemző módon annyira belemélyül a tevékenységbe, hogy a személy és a tevékenység teljesen összeforr egymással, a tevékenység „válík” magává a személlyé.”* (Iloskity 2004, 49). Alvin Toffler elmélete szerint az emberi szükségletek három kategóriába sorolhatók, melyeknek együttesen kell teljesülniük, és nem hierarchikus rendszer szerint. (Iloskity, 2004). A három általános kategória, a közösség, a fontosság, és a struktúra. (Iloskity, 2004). Az elégedettséghez Toffler szerint, a társas interakciók, a környezet rendezettsége, és a kialakított napi rutin, párosulva az egyén fontosság érzetével, melyet a munkájának eredményességében, és céljában lel, mind együttesen szükséges. Az elméletek a munka célját, és fontosságát mutatják, melyek a lelki

jóléthez,- az egyén fejlődéséhez nagy mértékben hozzájárulnak. A munkanélküliség megrekeszti az embereket a fejlődésben, és a fontosság érzet elvesztése súlyos önértékelési problémákhoz vezethet. Az anyagi javak hiánya csupán egy rossz, amit a munkanélküliség okoz, a pszichés hatások mellett. „*A munka nemesít.*” (Anonym)

3. Empirikus kutatás

3.1. Vizsgálati módszer ismertetése, célszerűsége

Az empirikus kutatásomhoz, az interjú módszerét választottam. Az interjú egy általam összeállított kérdéssor alapján készült, amely 16 kérdésből áll. Az interjú alanyokat e-mailben kerestem fel, és megkértem őket, hogy írásban válaszoljanak a kérdéseimre. Sajnos személyes interjú készítésére időhiány és fizikai nehézségek miatt nem tudott sor kerülni. Az interjú alanyokat a környező falvak óvodavezetői, egy óvónő, illetve egy gyógypedagógus képezik. A környékbeli falvakban többségében hátrányos-, és halmozottan hátrányos családok élnek, így tudatosan kerestem fel minden óvodavezetőt, illetve pedagógust. A felkeresett pedagógusok egyharmada válaszolt csupán a felkeresésemre, de ők segítőkésznek bizonyultak. Összesen tíz interjút készítettem, nyolc óvodavezetővel, egy gyógypedagógussal és egy óvónővel. Az anonimitásuk magától értetődő, így számozással jelölöm őket az interjúk elkészülésének sorrendje szerint. Az interjú-alanyaim pályán töltött ideje változatos, van, aki csupán 5 éve, de olyan is van, aki 40 éve dolgozik a hivatásában. Az interjú kérdései leginkább személyes tapasztalatokra alapoznak. A mellékletben megtalálhatóak az interjúk teljes szöveggel. Azért is választottam az interjú készítést, mert ezzel a módszerrel sokkal személyesebb,- és egyénre koncentráltabb a kutatásom, mivel személyesen keresem fel a kérésemmel a kiszemelt interjú alanyaimat. Bár online, írásban történt az interjú, mégis sokkal személyesebbnek éreztem, mintha kérdőívet használtam volna. Minden alannyal személyes kontaktba kerültem.

Az interjú alanyok bemutatása

Az interjú alanyaimat táblázat formájában szeretném bemutatni, a lényeges adatok kiemelésével.

Interjú alany számozása (Interjú elkészítésének sorrendje szerint)	Pályán töltött ideje (év)	Hátrányos-, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek száma a csoportjában (fő)
1. interjú alany	23 év (óvodapedagógus)	5 fő
2. interjú alany	5 év (óvodapedagógus)	17 fő
3. interjú alany	40 év (óvodapedagógus)	6 fő hátrányos 12 fő halmozottan hátrányos
4. interjú alany	16 év (óvodapedagógus)	2 fő
5. interjú alany	18 év (óvodapedagógus)	14 fő
6. interjú alany	11 év (óvodapedagógus)	1 fő
7. interjú alany	37 év (óvodapedagógus)	2 fő hátrányos 1 fő halmozottan hátrányos
8. interjú alany	38 év (óvodapedagógus)	2 fő hátrányos 18 halmozottan hátrányos
9. interjú alany	23 év (gyógypedagógus)	11 fő

10. interjú alany	27 év (óvodapedagógus)	9 fő
-------------------	------------------------	------

3.2. Kutatási kérdések

1. Mi jellemzi a pedagógusok, és a HH, HHH szülők közti kapcsolatot?
2. Miként látják a pedagógusok a HH, HHH családok bevonásának lehetőségét, s hogy mit tesznek most ennek érdekében?
3. Tudnak-e más lehetőségekben gondolkodni a HH, HHH családok eredményesebb bevonása érdekében?

3.3. Interjúk elemzése

3.3.1 A pedagógus-szülő kapcsolat

A pedagógus-szülő kapcsolatról szóló kérdést azért tartottam fontosnak, mert döntő szerepet játszik a gyermekek nevelésének, tanulmányainak sikerességében a szülői bevonódás, melyhez a pedagógussal ápolt kapcsolat minősége az egyik legmértvradóbb tényező. Az interjúk által változatos információkat kaptam, azonban mégis lehet háromféle halmazt kialakítani a válaszok alapján. Vannak, akik harmonikusnak, jónak ítélik a kapcsolatukat a szülőkkel. Ez ered abból, hogy több évtizede a pályán dolgozik az illető, így ismeri a szülőket, sőt, volt óvodásai, így azok nyitott hozzáállással fordulnak felé, bátran kérnek segítséget. (8. interjú alany). Van, aki úgy ítéli, hogy részéről sok empátiát,- és nyitottságot igényel a jó színvonalú kapcsolat működtetése a szülőkkel. (3. interjú alany). A válaszok egy másik halmaza a „változó” jelzővel illeti a szülőkkel való kapcsolatuk nívóját. A problémák megbeszélése is megosztja a szülőket, van, aki mindenben hibát keres, de a szülők közt együttműködő, és nagyon készséges partnereket is találni. A gyógypedagógus interjú alanyom, aki a „9. interjú alany” címen van feltüntetve, úgy nyilatkozik, hogy azokkal a szülőkkel, akik volt tanítványai, sokkal könnyebb, mert náluk már kivívta a tekintélyt. A többiekkel, akiket nem ismert a kapcsolatuk kezdetekor, sokkal nehezebb megtalálni a megfelelő hangot, mert a szülők lelkileg sérültek. Azonban

igyekszik mindenkivel jó kapcsolatot ápolni. Az utolsó halmazba tartoznak azok az interjú alanyok, akik válaszaikban „nehézkés”-ként jellemezték a kapcsolatot, vagy a véleményük formálódott afelé, hogy „...a hátrányos helyzetű gyermekek szülei sok esetben bizalmatlanok és nagyon sokszor érdektelenek.” (2. interjú alany). Ez a meglátás számomra a „nehézkés” jelzővel egyenértékű. Felmerült olyan probléma is, hogy a lakóhely holléte is kiváltó oka annak, hogy a kapcsolat nem működik megfelelően. „A településszerkezet szétszórt, külső településen laknak ezek a családok.” (4. interjú alany). A 6. interjú alanyomnak 1 gyermek van a csoportjában, aki hátrányos helyzetű. Ő az édesanyjáról nyilatkozott, aki introvertált,- és nehezen tud nyitni felé. A kapcsolatnak nem csupán a minőségi kialakítása, de a megléte is nehezített, mert a gyermek sűrűn hiányzik az óvodából, így nincs sok lehetősége személyes kontaktba kerülni az édesanyjával. Összességében a három halmaz, amire bontottam az interjú alanyaimat e kérdéssel kapcsolatban, a „jó és harmonikus”, a „változó” és a „nehézkés” kapcsolatok. A tíz interjú alanyomból négyen alkotják az első halmazt, hárman a másodikat, és ugyanennyien a harmadik halmazt.

3.3.2. Együttműködés a szülőkkel

Az interjú következő feldolgozandó kérdése,- az együttműködésre fókuszál. A kérdésem az együttműködés céljára,- és a tapasztalatokra irányul. Az 1. interjú alanyom nem tett különbséget a hátrányos helyzetű gyermekek szüleivel való együttműködés és a nem hátrányos helyzetű gyermekek szüleivel való együttműködés célját illetően, csupán azt hangsúlyozta, hogy több odafigyelést szentelnek nekik, és szükség esetén több segítséget igényelnek. Ahogy az előző kérdésnél, itt is látható csoportosulás. Az interjú alanyok egy része (továbbiakban: első csoport), az intézményi programokon, rendezvényeken való részvétel hiányát nehezményezi, míg a másik oldal (továbbiakban: második csoport), a felkészítésben, fejlesztésben hiányolja a partnerséget. Az első csoport interjú alanyai közt vannak, akik a gyermekek óvodai nevelésébe szeretnék, ha jobban részt vennének a szülők (2. interjú alany, 4. interjú alany). A második csoportnál a fejlesztés kap hangsúlyt, mellyel elégedetlenek az együttműködést illetően. A gyermekek iskolai felkészítésének segítése, a fejlődéshez szükséges teendők otthoni gyakorlása, amiket elsősorban kiemeltek, mint együttműködési elvárás (5. interjú alany, 6. interjú alany, 7. interjú alany). A 9. interjú alany szerint, aki a második csoporthoz tartozik, „A gyermek önkiszolgáló tevékenységeinek fejlődése csak úgy lehet sikeres, ha egyforma elvárásokat támaszt szülő és pedagógus egyaránt.”. A kijelentés szerint, az együttműködés

fontos része lenne, hogy a pedagógus és a szülő azonos nevelési szempontokat támasszon a gyermek felé. A második csoportból, a 10. interjú alany szerint, „A gyermekek fejlődésének segítése a szülői ház részéről lenne az együttműködés lényege, de amíg ez csak az intézményben valósul meg, addig ez egyirányú fejlesztés.”. Hozzátette még, hogy sokszor akkor kezdenek el jobban foglalkozni a problémával, amikor a gyermek iskola előtt áll, és ilyenkor fordulnak segítségért hozzá, hogy a 3 év hiányait pótolni tudják. Az interjú alanyokat három halmazra tudom osztani végül. Az 1. interjú alanyom egy különálló halmazt képez, mivel Ő nem tett különbséget a szülők között, és negatívumot sem fogalmazott meg. A második halmaz, az első csoport, akik az intézmény életében való részvételt, beleértve a gyermek óvodai létét gondolják fejlesztendő területnek az együttműködés terén, míg a második csoport, akik a harmadik halmazt képezik, a fejlesztést, és nevelési feladatokat találják megoldandó teendőnek. A második halmazban, mely az első csoport, ketten vannak, így a harmadik halmazban, vagyis a második csoportban hét interjú alany van. Az 1. interjú alanyom pedig, egy egyszemélyes halmazt alkot.

3.3.3. Anya vagy apa

Az interjú kérdéseinek összeállításakor merült fel bennem a kérdés, hogy vajon a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek mely családtagja járhat legtöbbször az intézménybe akár a gyermekért, vagy gyermekekért, illetve rendezvények alkalmával, családi programokra. A válaszok szinte egyöntetűen lehetővé teszik, hogy egy bizonyos állítás kimondásra kerüljön, de ehhez részletesebben is feltárom az eredményeket. Sok családban a munkabeosztás, vagy egy esetleg több kisebb testvér befolyásolhatja a szülők megjelenését az óvodában. Az interjú alanyok válaszai alapján két halmaz alkotható. Az első halmaz szerint, kizárólag az édesanyák vesznek részt az óvodai életben, a második halmaz szerint pedig változó, hogy melyik családtag, de nem lehet kimondani, hogy az édesapa, édesanya, nagyszülő, vagy idősebb testvér az. De a részvétel nem mondható minden esetben személyesnek, - és rendszeresnek. Az első halmaz alkotói közt van, aki arról nyilatkozik, hogy bár az édesanya a kizárólagos családtag, akivel kapcsolatban van, ez a kapcsolat csupán telefonon keresztül létezik, és ott is csak ritkán jön létre. „A rossz anyagi körülmények miatt nem jönnek óvodai eseményekre.”. (4. interjú alany). Az édesanyák gyakoribb részvételét az édesapa munkahelye is okozhatja, mely lehet „külföldön- vagy közfoglalkoztatásban”. (10. interjú alany). A második halmaz már igen változatos, mivel előfordul az is, hogy édesapa édesanyával közösen megy a gyermekért, és

vesznek részt a programokon, ezzel párhuzamosan azonban, az idősebb testvér is gyakran jár a kistestvéérért, de ebben a szituációban is kimondható az, hogy édesanya jár gyakrabban az intézménybe. (2. interjú alany). Felváltva is járnak a szülők, de az édesanya dominanciája jobban megfigyelhető. (3. interjú alany). A 8. interjú alany volt az első, aki a nagyszülőket is megemlítette „Legtöbb esetben az édesanyák, különösen, ha még kistestvér van otthon, de lehetőség szerint apa és nagyszülő is jár az óvodába és részt vesznek a rendezvényeken.” A 9. interjú alany is említette a nagymamákat, a szülők váltakozását, illetve a szülők közös megjelenését, amit gyakorinak ítélt. A két halmaz tehát így alakult ki a válaszok alapján. Az első halmazban, ahol az édesanyák kizárólagos jelenléte dominál, hatan vannak, a második halmazban pedig négyen, bár itt is az édesanya jelenléte a gyakoribb. Az interjúkból kikövetkeztetve, az édesanyák részvétele a jellemzőbb az intézmények életében, de ez a kijelentés nem állja meg a helyét, mivel 10 pedagógus véleményéből nem lehet hivatalos az adat. A kijelentésem a meginterjúvott pedagógusok intézményeinek viszonyításában nézve lehet igaz.

3.3.4. Szülői értekezlet

A szülői jelenléte igénylő programok közül két jelentős eseményre fókuszáltam, a szülői értekezletre-, és a fogadóóra. Kérdésemben a szülők jelenlétének gyakoriságára tértem ki az előbb megnevezett alkalmakon. Azért választottam a szülői értekezletet,- és a fogadóórát, mert úgy gondolom, hogy ezeken az alkalmakon tudhatják meg a gyermekekről a lényeges információkat a fejlődésük kapcsán, és az óvodai életük mozzanatairól, a tervezett programokról is itt informálódhatnak. Elsőként a szülői értekezlet népszerűségét vizsgáltam. A tíz interjúból öt olyan interjút tudok kiemelni, melyek pozitívan jellemzik a szülők részvételét a szülői értekezleteken, ebből az 1. interjú alany válasza volt az, ami kifogástalannak mondható: „Szívesen jönnek szülői értekezletre. Nem jellemző a hiányzás.”. Azonban van, hogy a kimondottan szülői értekezlet jellegű program népszerűtlensége miatt változatos, szokatlan módon szervezik az eseményt, mely a gyermekekről szóló kisfilmek vetítéséről, közös ételkészítésről szól, és a gyermekek is részt vehetnek. (3. interjú alany). Pozitívan ítélt meg az 5. interjú alany választát is, melyben arról számol be, hogy tízből nyolc szülő volt jelen legutóbb, és évről évre többen jelennek meg. Hozzá hasonlóan, a 7. interjú alany is pozitív változást tapasztal az utóbbi évekhez képest. Jó módszernek tartom a 8. interjú alany válaszában említett alkalmazkodást a pedagógus(ok) részéről, mert így jelen tudnak lenni a szülők a

megfelelő időpont megszervezése által. A válaszadók közül ketten adtak olyan választ, melyben változatos a szülői jelenlét. „Van olyan szülő, aki még egyszer sem vett részt szülői értekezleten, de van olyan is, aki rendszeresen részt vesz ezen az eseményen.” (2. interjú alany). A gyógypedagógus, azaz a 9. interjú alany válasza szerint, „A jobban szituált szülők többnyire megjelennek, az értelmükben sérült szülők gyakran nem jönnek el.” Az értelmükben sérült szülők hiányzása a szülői értekezletről nem feltétlen kelt negatív benyomást róluk, mivel számukra egy ilyen esemény nagy megpróbáltatást jelenthet. „Számukra egy rövid összegzést szoktam küldeni Messengeren vagy felhívom őket telefonon.” (9. interjú alany). Viszont vannak szülők, akik bár nem élnek fogyatékossgal, szellemileg nem sérültek, mégsem jelennek meg a szülői értekezleten. A 10. interjú alany válasza alapján, van olyan pedagógus, aki igyekezne a szülők igényeihez alkalmazkodva megtartani a szülői értekezletet, akár online, vagy alvás időben, esetleg óvoda után, de mégis alig vesznek részt a programon. Összességében a válaszadók fele nyilatkozott pozitívan a szülői értekezleten való részvételről, hárman negatívan ítélik meg a részvételi arányt, és két olyan eset van, ahol az egyiknél érthető a szülők változó jelenléte az egészségügyi állapotukra való tekintettel, a másikonál viszont fele-fele arányban megoszlik a szülők jelenléte különböző okokból, leginkább anyagi okból kifolyólag.

3.3.5. Fogadó óra

Az előző fejezetben már említett szülői jelenlétet igénylő programok közül most a fogadó órával kapcsolatos tapasztalatokat foglalom össze. A fogadóóra remek lehetőség, hogy a szülők tájékozódhassanak gyermekük hiányosságairól, erősségeiről, fejlődéséről, és tanácsot, vagy véleményt kérhessenek a pedagógustól a gyermek hiányosságainak fejlesztéséről, erősségeinek támogatásáról. A meginterjúvolt pedagógusok válaszai viszont azt mutatják, hogy a fogadóóra mégsem örvend nagy népszerűségnek. A válaszadók közül hárman adtak olyan választ, melyben pozitívan értékelik a szülők részvételi arányát. Vannak szülők, akik nyitottak a beszélgetésre (1. interjú alany), szeretnek betekinteni az óvodai életbe, szívesen veszik a gyermekükről való tájékoztatást (8. interjú alany), és elfogadnak, sőt kérnek is tanácsokat, ötleteket a gyermek fejlesztéséhez, segítségéhez (10. interjú alany). Ugyanennyien adtak olyan viszonylag pozitív visszajelzést, melyben például a fogadóórát nem kezdeményezik a szülők, de felkérésre szívesen bemennek a pedagógushoz megbeszélni egy adott problémát az előre egyeztetett időpontban, illetve a „reggeli és a délutáni találkozások során szeretik kihasználni a lehetőséget beszélgetésre, információcserére” (3. interjú alany), vagy „...jönnek a gyerekekért

és akkor lehet velük beszélni, külön nem jönnek el.” (5. interjú alany). A 9. interjú alany választát, mely szerint „Fele-fele arányban jönnek el és érdeklődnek gyermekük haladásáról.” relatíve pozitív visszajelzésként értékeltem, mivel az Ő intézményében a szülők jelentős része sérült. Az eddig nem említett interjúalanyok válaszai viszont nem túl kedvezőek. Az Ő intézményeikben a szülők ritkán vesznek részt a fogadóórán (2. interjú alany), vagy csak többszöri felszólításra jelennek meg, és az indok, ami miatt nem volt jelenésük, hogy „nincs pénzük buszra, nincs kire hagyni a gyerekeket.” (4. interjú alany). De van, hogy egyáltalán nem jelenik meg a szülő (6. interjú alany), vagy nem veszik igénybe a szülők a fogadóórát. (7. interjú alany). A fogadóóra népszerűsége nem haladja meg, de még csak el sem éri a szülői értekezlet kedveltségi rátáját. Természetesen ez a kijelentés csak a megkérdezett tíz pedagógus intézményeinek tükrében releváns.

3.3.6. Szülők bevonása és eredményessége

A szülők bevonásának módjairól,- és az ezzel kapcsolatos tapasztalataikról kérdeztem a pedagógusokat. Ezt követően az eredményességről tettem fel kérdést, hogy a tapasztalataik alapján mennyire eredményes a szülők bevonása. A módszerek igen változatosak, de mégis feltűnt, hogy vannak hasonló vélekedések az interjú alanyok válaszai alapján. Így négy kategóriába tudtam rendezni a válaszokat. Az első csoportnál nincs kiemelt módszer, a szülőket a többi szülővel azonos módon vonják be az intézményes nevelésbe. (1. interjú alany). A második csoportnál a gyermekeket használják fel a bevonáshoz. A gyermekek motiválása az esemény iránt hatással lehet a szüleikre, így elérve, hogy részt vegyenek a programon. (2. interjú alany). Van, aki a gyermekek szereplését teszi hangsúlyossá, mert a szülőket ez vonzza a programra. (5. interjú alany, 10. interjú alany). A harmadik csoportnál a szülőkre fókuszálva, hatást gyakorolva érik el a bevonást, mint például „Csakis személyes invitálással és olyan programok szervezésével, amiben komfortosan érzik magukat.” (3. interjú alany), vagy ha érdekeltsége van benne, minthogy kap ételt, italt a rendezvényen. (7. interjú alany). A 8. interjú alany szerint viszont, „Tisztelettel, megbecsüléssel kialakítható a kölcsönös bizalom. El kell fogadni a szülőknek az óvodát és ehhez nagymértékben a pedagógus, a személyiségével járulhat hozzá.”. De olyan is akad, aki a korábban résztvevő szülők pozitív véleményezésére bízta a szülők motiválását, melyet a közösségi platformokon, zárt csoportban tehetnek meg a közeledő esemény bejelentése után. (9. interjú alany.). A negyedik csoport úgy véli nehezen elérhetőek, nem, vagy csak minimálisan aktiválhatóak (6. interjú alany), és olyan vélekedés is van,

miszerint „Nincs eszköz a kezünkben ezzel kapcsolatban.” (4. interjú alany). A csoportok közül a szülőkre gyakorolt hatás, vagyis a harmadik csoport van az élen, őket követik a gyermekek szerepét kiemelők, azaz a második csoport tagjai. A negyedik csoport, akik negatív tapasztalatokkal rendelkeznek a következők, és végül az első csoport van az utolsó helyen, mivel tíz pedagógusból egy személy nyilatkozott arról, hogy a hátrányos helyzetű szülők ugyanúgy bevonhatók, mint a többi. Az eredményességet többen sikeresnek értékelik. A megkérdezett alanyok közül heten tartják eredményesnek a bevonást. Van, aki a korábbi évekhez képest javuló tendenciát lát (7. interjú alany), van, aki szerint sok odafigyelést, előkészítést igényelnek (3. interjú alany). A javuló tendenciát más is tapasztalja, ám a szülők összetételének évenkénti változása miatt nehéznek tartja levonni a következtetéseket. (5. interjú alany). A 10. interjú alany állítása szerint „...az intézményünk által kínált lehetőségek elegendőek a családdal való kapcsolattartáshoz.”, de fontosnak tartja kiemelni, hogy nem csak az óvodán múlik a bevonás hatékonysága. A bevonást van, aki „Nehéz és fejlesztendő terület”-nek tartja. (6. interjú alany). A rossz anyagi helyzetre is hivatkoztak a bevonás sikertelensége kapcsán. (4. interjú alany). A 2. interjú alany válasza arra, hogy sikeres-e a bevonása a hátrányos helyzetű szülőknek, a következő: „Sok esetben szükséges rossznak tartják az óvodát, idegenkednek az intézménytől, ahol tudnak, kibúvót keresnek. Azokon a napokon, amikor ilyen „szülős” programot szervezünk, gyakran előfordul, hogy inkább nem hozzák el a gyermeküket óvodába. Teszik mindezt azért, hogy ne kelljen részt venniük az eseményen.”. Összességében tehát többen tartják eredményesnek a szülők bevonását, mint sikertelennek, és a tapasztalataik alapján fellelhető hasonlóság a pedagógusok meglátásaiban arra vonatkozóan, hogy miként lehet bevonni a szülőket az intézményes nevelésbe.

3.3.7. Óvodai programokról való távolmaradás oka

Az óvoda tantestülete sokféle programot szervez egy nevelési évben. Farsang, családi nap, hangversenyek, és számos más program lehetősége fennáll a családok számára. Keresem a választ a kérdésre, hogy miért hagyja ki a szülő az óvodai rendezvényeket, programokat, melyeken gyermekével közösen részt vehetne, új élményeket, tapasztalatokat szerezve. A válaszok sokfélék, de vannak hasonlóak, azonosak köztük. Négyféle okot tudtam azonosítani a pedagógusok véleménye alapján. Az első szerint az óvoda-család, szülő-pedagógus közti jó kapcsolat hiánya áll a háttérben (8. interjú alany), illetve a vezető személye, hozzáállása döntő szerepet játszik, mert az ő szemlélete kihat a dolgozókra, és hiszi, hogy nem felülről irányítva

kell fordulni a szülőkhöz, hanem bizalommal, emberséggel. (1. interjú alany). A következő vélekedés az anyagi háttérre vonatkozó, itt két interjúalany válasza volt hasonló. Van, aki úgy látja, hogy a programokra kért rácsálni való, ital, esetleg gyümölcs okozza a kimaradást a programról, bár nem teszik kötelezővé, csak azt kérik, hogy akinek van rá lehetősége az vigyen a csoportnak. (2. interjú alany). Az anyagi helyzet akár olyan rossz is lehet, hogy a buszjegy vásárlását sem engedheti meg magának a szülő, illetve a gyakori megbetegedés a szülő, és a gyermek részéről is kizárja a részvétel lehetőségét. (4. interjú alany). A családokban sokszor nehéz megoldani, hogy a kisebb gyermek(ek) felügyelve legyen(ek), míg a szülő távol van, vagy a munkahelyük miatt korlátoztak a részvételeket tekintve, illetve a távolság is akadályozhatja a szülőket. (9. interjú alany, 10. interjú alany). Emellett a mindennapi problémák súlya, a kisebbségi érzés, a megszólításuk módja, esetleg a konfliktus egy szülővel is távolmaradást eredményezhet a szülőknél. (3. interjú alany). A tíz válaszadó pedagógusból hárman látják úgy, hogy az imént felsorolt okok állhatnak a háttérben. Ketten úgy látják, az érdektelenség az ok, és hogy nem tartják olyan fontosnak az óvoda intézményét, mint az iskolát. (5. interjú alany, 7. interjú alany). „Elég, ha a gyermek részt vesz, addig sincs otthon.” (7. interjú alany). A 6. interjú alany úgy nyilatkozott, hogy „Nem tisztem ezt megítélni, sem ítélni.”. A válaszok alapján a négy meglátás a távolmaradás okát tekintve, a pedagógus-szülő kapcsolat minősége, az anyagi nehézségek, az érdektelenség, és a szociális körülmények. Egy pedagógus tartózkodott.

3.3.8. Család bevonásának sikertelensége

A kutatásban a családok sikertelen bevonására is kitértem. Az interjúm következő kérdésével a pedagógusok hozzáállását szeretném vizsgálni ebben a szituációban. A kapott válaszok nagyon pozitív összegzést vonnak maguk után. A válaszadók több mint fele adott olyan visszajelzést, mely azt fejezi ki, hogy nem adják fel, és tovább próbálkoznak a kudarc esetén. Van, aki megosztja a tapasztalatokat, ami felkelti a távolmaradók kíváncsiságát, és a következő alkalommal eljönnek a programra, rendezvényre. (1. interjú alany). A törődés egyik kimutatása az érdeklődés a távolmaradás okáról, és az invitálás, buzdítás a következő programon való részvételre. (2. interjú alany). A 3. interjú alany így nyilatkozott, „Próbálok a gyermekek keresztül motiválni, személyes beszélgetésre törekszem, szívesen elmegyek családot látogatni, a szülők baráti kapcsolatán keresztül invitálok a részvételre, sajnálatomat fejezem ki, hogy nem jött el, igyekszem ismertetni, miről volt szó, tudna-e valamiben segíteni stb.”, ezek szintén

törődést, odafigyelést jelképeznek a családfelé. Van, aki a különféle platformokon, különféle módszerekkel próbálja bevonni a családot. (6. interjú alany). A kommunikáció erejében is bíznak, a minél gyakoribb, újra és újra próbálkozó beszélgetéskezdeményezéssel is javíthatja a szülők hozzáállását. (7. interjú alany). A telefonon felkeresés, vagy az üzenőfüzetbe írt üzenet válaszreakció nélkül hagyása esetén, a helyi önkormányzat segítségét is igénybe veszik. (9. interjú alany). A 10. interjú alany pedig példásan kitart, „Nem adom fel és új lehetőségeket keresek. Játékos mód vagy tényközlő, beszélgetős, teával vagy „ész osztás”, ülünk és hallgatunk vagy tevékeny együtt gondolkodás, olyan esemény, rendezvény szervezése, ami „megszólítja” őket.”. A közölt információkból látható, hogy a meginterjúvált pedagógusok zöme kitartóan próbálkozik a családoknál, hogy áttörést érhessenek el, és bevonhassák őket. Az 5. interjú alany próbálkozik becsalogatni a családot minél változatosabb módon, de van az a pont, amikor szociális segítő vagy a családsegítő szakemberek segítségét kéri. A családok bevonásának sikertelensége előfordul, hogy nem jellemző. (8. interjú alany). Azonban olyan is adódhat, hogy a pedagógus tudomásul veszi, mert úgy érzi nem tehet mást. (4. interjú alany). A kérdésre kapott válaszok alapján, a válaszadók intézményeire vetítve, sokkal több a lelkes, pozitív hozzáállású pedagógus, mint akik elfogadják, és beletörődnek a kudarcba. A válaszok alapján, a családok bevonásának sikertelensége nem megmásíthatatlan, csupán kitartás kell hozzá, és eltökéltség.

3.3.9. Szülők kérdései a pedagógus felé

A szülők tanácskérési gyakoriságáról, a kérdéseik tematikájáról, a segítségkérésük eshetőségéről kaptam választ a következő interjúkérdéssel. Az interjú alanyok válaszai alapján három kategóriába sorolható a szülők pedagógus felé irányuló kérdései. Az első kategória, a gyermekekre irányuló kérdések, a fejlettségükre, fejlesztésükre vonatkozóan. A válaszok több mint fele ebbe a kategóriába sorolható. A gyermekeket érintő kérdések általában, a gyermek fejlődésére, problémáira, a beiskolázására irányul, de családi gondok esetén is előfordul a szülő segítségkérése a pedagógustól. (1. interjú alany). A gyermekek problémái közül, a viselkedési problémákat érintő kérdések fordulnak elő, de az egészségügyi dolgok, családi konfliktusok is szóba kerültek már a 3. interjú alany esetében. A gyermek kognitív fejlődése kapcsán is felkeresik a szülők a pedagógust, amennyiben érdekelt a gyermeke fejlődésének

vonatkozásában. (6. interjú alany). Előfordul, hogy a szülők nyitottsága által a pedagógus felé akár magánéleti kérdéssel (mint például hivatalos nyomtatvány kitöltése, karácsonyi ajándék) is fordulnak. (8. interjú alany, 10. interjú alany). Ők alkotják a második kategóriát. A harmadik kategóriába tartoznak azok az interjú alanyok, akiknek a közlése szerint „Ezek a szülők nagyon kevés esetben kérnek és fogadnak el tanácsot tőlünk.” (2. interjú alany), vagy aki szerint a szülők nehezen mozdulnak ki a komfortzónájukból, ezért nem fordul elő, hogy kérdéssel, vagy kéréssel forduljanak a pedagógus felé, mert azt gondolják ők mindent jobban tudnak másoknál, és meggyőződésük, hogy mindent jól csinálnak. (7. interjú alany). A többséget 6 fővel, az első kategória tagjai alkotják, akik a gyermekeket érintő kérdéseket említették, a második kategória, akik magánéleti kérdéssel is találkoztak, és a harmadik kategória tagjai, akik szerint a szülők nem fordulnak tanácsért a pedagógus felé, ugyanannyian vannak, azaz 2-2 fő. A tíz intézmény tekintetében pozitív eredmény a szülők kíváncsisága a gyermeküket illetően.

3.3.10. További lehetőségek a szülők bevonására

Az interjú vége felé közeledve, megkérdeztem a pedagógusokat, hogy szerintük milyen más lehetőségek, módok vannak arra, hogy megszólítsák és bevonják a hátrányos helyzetű szülőket. Az 1. interjú alanyom szerint nincs más lehetőség, csak az őszinte, emberséges kommunikáció, mivel ezek a szülők érzik, hogy elmaradottabbak az átlagtól, épp emiatt éreztetni kell velük, hogy elfogadják őket. Képesé kell tenni őket arra, hogy a problémáikat ne mással oldassák meg, hanem ők maguk legyenek képesek megoldani például egy hivatalos papír kitöltését. A 2. interjú alanyom a rokoni szálakat ragadná meg, mert úgy véli, az egymással jó rokoni kapcsolatot ápoló családok esetében, ha egy család bevonódik, akkor az a család motiválhatja, és magával húzhatja a többieket is. A 3. interjú alanyom szerint a személyes, bizalmon alapuló kapcsolat a megoldás, odafigyeléssel, nyitottsággal és közvetlenséggel, illetve a véleményük, javaslataik meghallgatásával társítva. A 4. interjú alanyom a szociális háttérüket emeli ki, miszerint, „A nálunk lévő családok segítése elsősorban a védőnő és a gyermekjóléti szolgálat feladata lenne. A hátrányos helyzetű településrészen pl. nincs bolt, nincs játszótér, csak néhány ház, így kisebb szegregációban élnek ezek a családok.”. Az 5. interjú alanyomnak, és a 7. interjú alanyomnak hasonló a véleménye, az előbbinek már nincs túl sok ötlete, az utóbbi válasza pedig, hogy nem tudja. A 6. interjú alanyom szerint a sztereotípiákat, előítéleteket kellene lerombolni a pedagógusokban, és a szülőknél is, és egy új bizalmi kapcsolatot kellene kiépíteni. A 8. interjú alanyom szerint ők jól alkalmazzák a megszólítást, nekik sikerül bevonni őket

bármibe. A meginterjúvott gyógypedagógus szerint, „Régen kötelező volt a családlátogatás, most már nem az. Akkor rengeteg információt kaphatunk a családokról, a szülők számára kicsit közelebb kerül a pedagógus, ha beengednek bennünket az otthonukba.”. A 10. interjú alanyom a korábban említett lehetőségeken túl nem mondana mást, úgy gondolja elegendő lehetőséget kínálnak számukra. Összesítve, a pedagógusok nagyobb része több lehetőséget is lát a bevonás, megszólítás, módjához, ami a hátrányos helyzetű családok esetében más lehet, mint ami az átlagos családoknál bevált.

3.4. Összegzés, a kutatási kérdések megválaszolása

3.4.1. Mi jellemzi a pedagógusok, és a HH, HHH szülők közti kapcsolatot?

A kutatásomra alapozva a hátrányos-, és halmozottan hátrányos szülők és a pedagógusok közti kapcsolat lehet jó minőségű, valóban partneri kapcsolat, lehet fejlődő, folyamatosan javuló tendenciát mutató, de lehet az ellenkező eset is, amikor nincs köztük együttműködés, és a nevelési perspektívák ütközhetnek. Az adatok alapján, 10 pedagógusból 4-nek jó a kapcsolata a szülőkkel. A pedagógusok további része 30-30%-ban változóként jellemzi a szülőkkel való kapcsolatát, vagy nehézkesként. Az arányok nem túl kedvezőek, de a változó jelzót használó pedagógusok kapcsolata a szülőkkel nem csak rossz minőségű partneri viszonyokat foglalhat magába, így optimista látásmóddal, az 50%-nak jó kapcsolata lehet a szülőkkel. A pedagógus-szülő kapcsolat minőségi létrejöttéhez több odafigyelés, empátia, és segítségnyújtás lehet szükséges, mint az átlagos szülők esetében. Fontos az intézményvezető attitűdje, mert az befolyásolhatja a pedagógusok szemléletét. A hátrányos-, és halmozottan hátrányos szülők szimpátiájának elnyeréséhez szociális érzékenységre lehet szükség a pedagógus részéről. A pedagógusnak a gyermekkel is fontos lehet jó kapcsolatot kialakítania a sikeres neveléshez, és a szülőhöz is a gyermek által vezethet az út, ami fordítva is igazzá válhat.

3.4.2. Miként látják a pedagógusok a HH, HHH családok bevonásának lehetőségét, s hogy mit tesznek most ennek érdekében?

A kutatási anyagom alapján, a pedagógusok túlnyomó része különféle módokon gondolkodik a családok bevonásának lehetőségeiről. Vannak, akik úgy gondolják nincs eszközük hozzá, vagy már belefáradtak a próbálkozásba, de vannak, akik látják még a lehetőségeket. Ők azok, akik vagy a gyermekek által vonják be a családokat, vagy magukra a szülőkre hatnak érzelmileg, mentálisan, és a kölcsönös bizalomra alapoznak. Többen látnak más lehetőségeket is, mint az őszinte kommunikáció, és a szülők fejlesztése vagy a sztereotípiák kiiktatása mindkét fél részéről. Sajnos vannak, akik beletörődnek a kudarcba, de a megkérdezett pedagógusok 70%-a tovább próbálkozik, míg a család bevonása sikeres nem lesz. Ők azok, akik a kommunikáció erejét használják variábilis módokon, akár személyesen, játékosan, vagy közösségi platformok által, telefonbeszélgetéssel, de ha így sem működik, akkor további segítséget kérnek, mint például a helyi önkormányzat segítségét.

3.4.3. Tudnak-e más lehetőségekben gondolkodni a HH, HHH családok eredményesebb bevonása érdekében?

A megkérdezettek fele tud más lehetőségekben is gondolkodni. Van, aki a szülőket fejlesztené, hogy képesek legyenek akár egy nyomtatvány kitöltésére, vagy hogy legyen igényük a higiénikus életmódra. A sztereotípiák ledöntésében, az érzékenyítésben is volt, aki látott lehetőséget. A rokoni kapcsolatban álló családok jó viszonyára alapozva is látnak lehetőséget, ha az egyik család bevonható, akkor az pozitívan hathat a többi családra is, így húzóerőként használva egymást. Élnek olyan területeken is családok, ahol kisebb szegregáció alakult ki. Ebben az esetben a védőnőben és a gyermekjóléti szolgálatban látja az egyik pedagógus a segítséget.

4. Összefoglalás

Az elméleti alapo zásomhoz tanulmányozott irodalmak rengeteg új információval szolgáltak, melyeket igyekeztem felhasználni, és elraktározni magamban. A jogikörül mények alaposabb megismerése, és az életkörülmények vizsgálata által közelebb kerültem a hátrányos,- és halmozottan hátrányos helyzet megértéséhez. A tanulmányozás segített megértenem a családok, szülők szerepét,- és a pedagógusok szerepét a nevelési folyamatokban. A kutatásaim hozzásegítettek a bevonáshoz szükséges pedagógusi módszerek megismeréséhez, melyeket a későbbiekben is kamatoztatni tudok óvodapedagógusként. A gyermekek leggyakoribb hátrányait, mint a nyelvikészség,- a motiváció fenntartása, és az erre vonatkozó lehetséges megoldásokat is szívesen vizsgáltam, és nagyon hasznosnak vélem a szerzett tudást, ami segíthet majd a pályám során. Az elméleti alapo zásom egyik legérdekesebb fejezete, „A munkanélküliség pszichológiai hatásai” voltak. Naponta találkozom álláskereső emberekkel, akik rossz anyagi helyzetük miatt legtöbbször mélabúsak. Azonban a kutatásom, ami a lelki hátterükről szól, felnyitotta a szemem. A munkanélküli személyeket nem csak az anyagi javak megszerzésében gátolja az állapotuk, hanem a saját, személyes fejlődésükben is. Sajnos gyakran önértékelési problémáik,- kisebbségérzetük miatt hanyatlik a mentális állapotuk, ami a munka és annak hozadékai - mint például társasági élet, fontosság érzet - által fejlődhetne. Az empirikus vizsgálathoz interjút készítettem tíz pedagógussal, köztük óvodavezetőkkel, gyógypedagógussal, óvónőkkel. A pedagógusok pályán töltött ideje változó, vannak, akik több évtizede, és vannak, akik alig egy évtizede dolgoznak a hivatásukban. Nagyon segítőkészek voltak az interjú alanyaim, minden kérdésemre készségesen válaszoltak. A külső szakmai gyakorlatom által is sikerült bővítenem a kapcsolati hálóm, így ismertem meg a gyógypedagógus interjú alanyomat. Elszomorít, hogy a személyes interjú készítés lehetőségével nem tudtam élni, de az idő szűkössége és a meginterjúvult pedagógusok kevés szabadideje miatt az online interjú készítés is sokkal személyesebb volt, mint a kérdőív készítés. A pedagógusokat a települések szerint kerestem fel. Tudatosan azoknak a pedagógusoknak kínáltam fel az interjú készítés lehetőségét, akiről tudtam, hogy többségében hátrányos,- halmozottan hátrányos helyzetű településeken dolgoznak. A kutatási kérdéseim sikeresen megválaszoltam a válaszaik tanulmányozása által. Az eredmények nem minden esetben kedvezőek, - mint a pedagógusok más módokban való gondolkodása a bevonásra – de úgy vélem, hogy releváns megállapítást tíz interjú alany válaszából nem lehet készíteni. Úgy gondolom, hogy a dolgozat készítése révén sokat fejlődtem, és a hivatásomhoz szükséges

ismereteim skálája is nagy mértékben bővült a témakörben. A témavezetőm rengeteg hasznos tanáccsal látott el, és segítette a dolgozatom felépítését, szövegének precizitását. Összességében a szakdolgozatom témája sok lehetőséget ad a vizsgálatokra, kutatásokra, és nem tekinthető minden szempontból kitárgyalttnak. Azonban azt is felismertem, hogy rengeteget kell még fejlődnöm, és törekednem kell, hogy a hivatásomhoz minél több háttértudással rendelkezek.

Irodalomjegyzék

1. Ambrus Péter (2001): Cigányság és iskola, In: Iskolakultúra-könyvek 8., Romák és oktatás, Pécs, pp. 7-12. URL: <https://mek.oszk.hu/01900/01964/01964.pdf> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
2. Bábosik István (2009): Személyiségismeret és kapcsolatépítés, In: Kállai Ernő és Kovács László : Megismerés és elfogadás, Pedagógiai kihívások és roma közösségek a 21. század iskolájában, I. „Csak azt a gyereket tudom tanítani, akit megismertem”, Budapest, pp. 21-30., URL: <https://docplayer.hu/623870-Megismeres-es-elfogadas.html> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
3. Bencéné Fekete Andrea (2016): Segítsünk tanulni! De hogyan? A szociokulturális hátránnyal rendelkező cigány gyerekek tanulási szokásai, In: Karlovitz János Tibor: Tanulás és fejlődés: A IV. Neveléstudományi és Szakmódszertani Konferencia válogatott tanulmányai, pp. 64-74., Kaposvár, URL: <http://www.irisro.org/pedagogia2016konfkotet/24BenceneFeketeAndrea.pdf> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
4. Czibere Ibolya (2012): Nők mélyszegénységben, Szocio-téka L'Harmattan Kiadó és a Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszékének közös könyvsorozata, Budapest URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://mek.oszk.hu/15100/15169/15169.pdf [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
5. Dr. József István (2011): Fejlődépszichológia, Kaposvári Egyetem, 4.2.4.5. A beszéd fejlődése

URL:http://janus.ttk.pte.hu/tamop/kaposvari_anyag/jozsef_istvan/a_beszd_fejldsel.html [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]

6. Dr. Várnagy Elemér – Dr. Várnagy Péter (2000): A hátrányos helyzet pedagógiája, A Hét Szabad Művészet Könyvtára, Apor Vilmos Katolikus Főiskola Sorozata, Corvinus Kiadó, Budapest, URL: <http://rs1.szif.hu/~foldes/h%E1tr%E1nyos%20h.%20pedag%F3gi%E1ja.pdf> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
7. Fejes József Balázs – Kelemen Valéria – Szűcs Norbert (2013): Szülők mentorálása a hátrányos helyzet átörökítésének megelőzése érdekében. Szegedi Tudomány Egyetem JGYPK, Szeged. URL: http://www.staff.u-szeged.hu/~fejesj/pdf/Fejes_Kelemen_Szucs_hun.pdf [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
8. Iloskity Zoltán (2004): A tartós munkanélküliség pszichés hatásai az énkép tükrében, In: Iskolakultúra 2004/10, Szeged, pp. 37-61, URL: http://real.mtak.hu/60294/1/EPA00011_iskolakultura_2004_10_037-061.pdf [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
9. Kozma Judit (2003): A szegénység pszichológiai vonatkozásai In: Esély: Társadalom- és szociálpolitikai folyóirat, 14. évf. 2. sz., Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, pp. 15-30. URL: https://www.esely.org/kiadvanyok/2003_2/KOZMA.pdf [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
10. Központi Statisztikai Hivatal^a (2021): *Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek*, <https://www.ksh.hu/sdg/1-22-sdg-1.html> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
11. Központi Statisztikai Hivatal^b: 2.5.9.2. *A gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatalok (2010–)* https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsg013.html https://mek.oszk.hu/04600/04669/html/balogh_pedpszich0041/balogh_pedpszich0041.html [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
12. Mészáros Ilona (2009): A család változó szerepe a gyermekek szocializációjában In: Kállai Ernő-Kovács László: Megismerés és elfogadás, Pedagógiai kihívások és roma közösségek a 21. század iskolájában, I. „Csak azt a gyereket tudom tanítani, akit megismertem”, Budapest, pp. 67-73. URL: <https://docplayer.hu/623870-Megismeres-es-elfogadas.html> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
13. Pléh Csaba (1978): A hátrányos helyzet és beszéd a kisiskolás korban In: A bánásmód pszichológiája szöveggyűjtemény MSZMP Budapesti Bizottság Oktatási Igazgatóság, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, pp. 333-346.
14. Robert Castel (1993): A nélkülözéstől a kivetettségig – a „kiilleszkedés” pokoljárása In: Esély: Társadalom- és szociálpolitikai folyóirat, 4. évf. 3. sz., Új Mandátum

Könyvkiadó, Budapest, pp. 3-23. URL:
http://www.esely.org/kiadvanyok/1993_3/anelkulozestol.pdf [Utolsó elérés dátuma:
2023. 05. 03.]

15. S. Molnár Edit: A család kialakulása, a családformák történelmi változásai In: Magyarország a XX. században: II. KÖTET, Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság, V. Népesség és társadalom, Demográfiai jellemzők és folyamatok pp.187–204., Babits Kiadó Szekszárd 1996-2000, URL: <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/192.html> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
16. Szerepi Sándor (2020): Az intézményes kisgyermeknevelés és a hátrányos helyzet kapcsolatának pedagógiai vonatkozásai, In: Gyermeknevelés, 8. évf. 1. szám pp. 39–46., Debrecen, URL: <https://ojs.elte.hu/gyermekneveles/article/view/764/660> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
17. Varga Aranka (2013): Hátrányos helyzet az új jogszabályi környezetben., Iskolakultúra, (23) 3-4. szám, Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Szeged, pp.134-137. URL: <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21383/21173> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]

Internetes források

1. Council of Europe: Emberi Jogi Témák: Szegénység. URL: <https://www.coe.int/hu/web/compass/poverty> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
2. Csalad.hu: Támogatások, kedvezmények, Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény, 2023, URL: <https://csalad.hu/tamogatasok/rendszeres-gyermekvedelmi-kedvezmeny> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
3. Economy-pedia.com¹: A szegénység típusai
URL: <https://hu.economy-pedia.com/11036533-types-of-poverty> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
4. Economy-pedia.com²: Abszolút szegénység
URL: <https://hu.economy-pedia.com/11032275-absolute-poverty> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]

5. Kiszervezett marketing: A Maslow-piramis 7 szintje. Az emberi szükségletek hierarchiája URL: <https://kiszervezettmarketing.hu/online-marketing/maslow-piramis/> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
6. Közfoglalkoztatási portál: „Mekkora a közfoglalkoztatási bér összege?”, URL: <https://kozfoglalkoztatas.kormany.hu/mekkora-a-kozfoglalkoztatasi-ber-osszege> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
7. Magyar Államkincstár: Családi pótlék - nevelési ellátás, iskoláztatási támogatás, Tudnivalók, „Ki jogosult családi pótlékra?”, „Egyes családtámogatási ellátások összegei”, URL: https://www.allamkincstar.gov.hu/csaladok-tamogatasa/Csalad_gyermek/csaladi-potlek [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
8. Nemzeti Adó- és Vámhivatal: „Négy vagy több gyermeket nevelő anyák kedvezménye”, „1. Ki veheti igénybe a kedvezményt?”, URL: <https://nav.gov.hu/ado/szja/szja-kedvezmenyek-2023/negy-vagy-tobb-gyermeket-nevelo-anyak-kedvezmenye> [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]
9. Pécsi Tudományegyetem, Egészségtudományi Kar: Szegénység, diasor, URL: http://etk.pte.hu/protected/OktatasiAnyagok/Apolas_Es_Betegellatas_Alapszak/Egzeszszociologia/04_Szegenyseg_egyenlotlenseg.pdf [Utolsó elérés dátuma: 2023. 05. 03.]

Mellékletek

1. számú melléklet: Forrás: Híves Tamás (2015): A hátrányos helyzet területi aspektusai, 3.táblázat URL: <https://ofi.oh.gov.hu/publikacio/hatranynos-helyzet-teruleti-aspektusai> [Utolsó elérhetőség: 2023. 05. 08.]

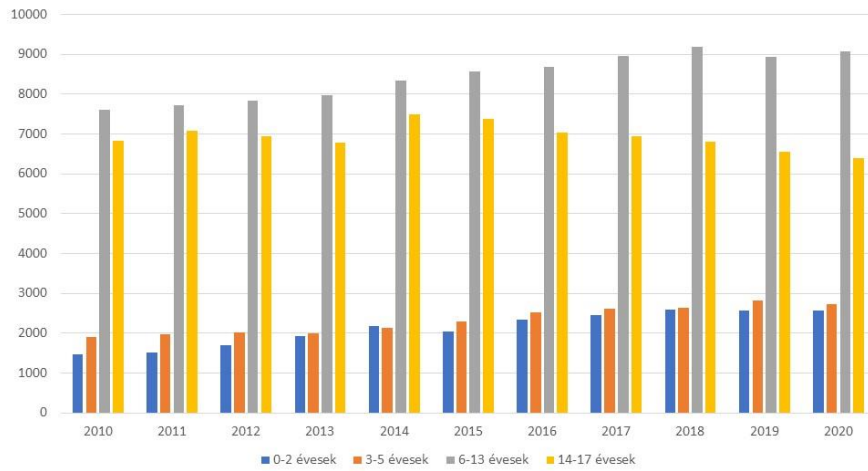
3. táblázat: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek/tanulók számának és arányának változása intézménytípusonként, 2012/2013–2013/2014 tanév között (% és fő)

INTÉZMÉNYTÍPUS	2012/2013		2013/2014		ARÁNYVÁLTOZÁS 2012/2013=100		A TANULÓLÉTSZÁM VÁLTOZÁSA		
	HH (%)	HHH (%)	HH (%)	HHH (%)	HH (%)	HHH (%)	ÖSSZES (FŐ)	HH (FŐ)	HHH (FŐ)
Óvoda	30,3	10,8	26,3	9,9	86,8	91,7	-10 020	-16 084	-4 046
Általános iskola	34,6	13,3	29,5	11,7	85,3	88,0	4 815	-36 650	-11 203
Szakiskola	31,9	10,1	27,1	9,0	85,0	89,1	-12 421	-9 049	-2 390
Spec. szakiskola	29,2	12,6	24,0	12,1	82,2	96,0	-790	-664	-143
Gimnázium	10,3	1,4	8,5	1,3	82,5	92,9	-4 086	-3 936	-332
Szakközépiskola	16,2	2,6	13,0	2,2	80,2	84,6	-20 699	-9 981	-1 295
Összesen	28,1	9,7	24,0	8,7	85,5	90,0	-43 201	-76 364	-19 409

Forrás: Köznevelés-statisztikai adatgyűjtés 2012/2013 és 2013/2014

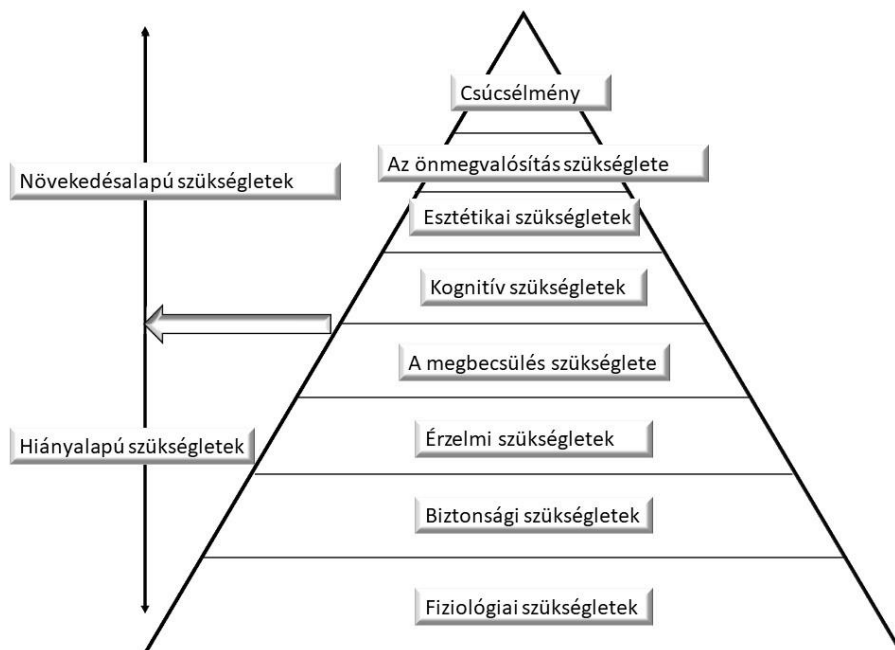
2. számú melléklet: Forrás: Központi Statisztikai Hivatal: 2.5.9.2. A gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatalok (2010–)
URL: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsg013.html# [Utolsó elérhetőség: 2023. 05. 08.], Diagramot készítette: Vilner Szandra

Gyermkvédelmi szakellátásban lévő gyermekek száma 2010-2020, a KSH* adatai alapján

3. számú melléklet: Forrás: Iloskity Zoltán (2004): A tartós munkanélküliség pszichés hatásai az énkép tükrében, Iskolakultúra, 2004/10, 47.p., URL: http://real.mtak.hu/60294/1/EPA00011_iskolakultura_2004_10_037-061.pdf
 [Utolsó elérhetőség: 2023. 05. 08.]

Ábrát készítette: Vilner Szandra

Interjúk

Első interjú

- **Mennyi ideje van az óvodapedagógus pályán?**
 - 23 éve.
- **Jelenleg hány hátrányos helyzetű gyermek van a csoportjában?**
 - 5 fő.
- **Hogy jellemezné a hátrányos helyzetű gyerekek szüleivel való kapcsolatát?**
 - A kapcsolatunk harmonikusnak mondható.
- **Miben szeretnének ezekkel a szülőkkel együttműködni és mi a tapasztalata a velük való együttműködésről?**
 - Együttműködésünk az óvodai élet egészére kiterjed, ugyanúgy, ahogy a többi szülőt is bevonjuk. A különbség, az odafigyelés mértékére terjed ki. Rájuk jobban figyelünk, szükség esetén több segítséget igényelnek.
- **A hátrányos helyzetű gyermekeknek melyik szülője jár gyakrabban az óvodába a gyermekért, ill. melyik szülő vesz részt az óvodai programokon?**
 - Általában az anyukák jönnek az óvodába, ők aktívabbak, mint az apukák.
- **Mennyire jellemző, hogy ezek a szülők részt vesznek a szülői értekezleteken?**
 - Szívesen jönnek szülői értekezletre. Nem jellemző a hiányzás.
- **Mennyire jellemző, hogy jelen vannak fogadó órákon (vagy más, a személyes találkozást szolgáló eseményen)?**
 - Eljönnek a fogadóórákra, nyitottak a beszélgetésre.
- **Az említetteken túl milyen közös, a szülők jelenlétét is igénylő programokat szerveznek vagy szerveztek az elmúlt években?**
 - Közös programok: gyermeknap, vigasság, kézműves délután, karácsonykor és húsvétkor, óvodabál, zöld-hét, ballagás.
- **Tapasztalata szerint milyen módon szólíthatók meg és vonhatók be a hátrányos helyzetű gyermekek szülei az óvoda által szervezett programokba?**

- Pontosan ugyanúgy, mint a többi szülő- nincsenek hátrányban, de előnyben sem. Teljes jogú tagjai a szülői közösségnek.
- **Összességében mennyire tartja eredményesnek a hátrányos helyzetű családok bevonását az óvodai nevelésbe?**
 - Eredményesnek tartom a bevonásukat.
- **Mit gondol, mi az oka annak, hogy nem minden szülő vesz részt az óvoda által kezdeményezett eseményeken, programokon?**
 - Ez nagyban függ a vezető személyén, hozzáállásán. Az ő szemlélete kihat a dolgozókra. Ezt a szemléletmódot nem tudatosan „sugallják” a szülő felé. Hiszem, hogy nem felülről irányítva kell fordulni feléjük, hanem bizalommal, emberséggel...ha ezt megtapasztalják, nyitni kezdenek az intézmény felé.
- **Mit tesz olyankor, amikor nem sikerül elérni a család bevonását?**
 - Ha nem sikerül elérni a bevonást- megosztom a tapasztalatokat...eljut hozzájuk is, hogy jó volt a rendezvény stb., és a következő alkalommal kíváncsiak lesznek és eljönnek.
- **Milyen kérdésekben fordulnak a szülők önhöz tanácsért?**
 - Gyermeket érintő kérdésekben elsősorban, mint a fejlődése, problémái, beiskolázás, családi gondok esetén.
- **Ön szerint milyen más lehetőségek lennének a hátrányos helyzetű gyerekek szüleinek megszólítására és bevonására?**
 - Szerintem nincs más lehetőség, mint az őszinte, emberséges kommunikáció. Érzik ők, hogy az átlagtól elmaradottabbak, - mint iskolázottságban, mint szókincsben, öltözködésben...sorolhatnám még hosszan a sort. Éreztetni kell, hogy elfogadjuk őket. Véleményem szerint nem kiszolgálni és mindent adni kellene, hanem képessé tenni őket arra, hogy tudjanak egy hivatalos papírt kitölteni, legyen igényük a tisztaságra, a rendszeres tevékenységekre...
- **Mi volt az eddigi legjobb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - A legjobb az, hogy szívesen jönnek az oviba, pl. kosarat fonnak, virágládát készítenek, részt vesznek mindenben, amire kérem őket.

- **Mi volt a legrosszabb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - Sok éve, még kezdő pedagógusként az egyik anyuka valamiért nem szeretett. Mindig csúnyán beszélt velem, kissé agresszívnek éreztem. Rájöttem, hogy a gyerekeivel is csúnyán bánik. Négy évig jártak hozzám az ikrei, nagyon nehéz volt szót értenem vele. A gyermekei 8 éves korukban állami gondozásba kerültek, ő pedig a bíróságra bántalmazásért, veszélyeztetésért. (Az udvaruk közepére, a kutya láncára kötötte ki a fiát, a 40 fokos nyári hőségben. A szomszédok vették észre, ők értesítették a rendőrséget.)

Második interjú

- **Mennyi ideje van az óvodapedagógus pályán?**
 - Ez az 5. nevelési évem az óvodában.
- **Jelenleg hány hátrányos helyzetű gyermek van a csoportjában?**
 - A csoport 27 tagja közül 17 fő hátrányos helyzetű.
- **Hogy jellemezné a hátrányos helyzetű gyerekek szüleivel való kapcsolatát?**
 - Próbálunk mindenkivel közvetlen kapcsolatot kialakítani, igyekszünk időt szakítani a napi kapcsolattartásra, de meglátásom szerint a hátrányos helyzetű gyermekek szülei sok esetben bizalmatlanok és nagyon sokszor érdektelenek.
- **Miben szeretnének ezekkel a szülőkkel együttműködni és mi a tapasztalata a velük való együttműködésről?**
 - Szeretnék elérni, hogy megjelenjenek, részt vegyenek a rendezvényeinken. Érdeklődéssel kísérjék gyermekük óvodai nevelését.

- **A hátrányos helyzetű gyermekeknek melyik szülője jár gyakrabban az óvodába a gyermekért, ill. melyik szülő vesz részt az óvodai programokon?**
 - Az esetek nagy többségében az édesanya jár a gyermekért az óvodába, de gyakran előfordul, hogy apuka is vele érkezik. Csak ezeknél a gyerekeknél jellemző, hogy az idősebb testvér hozza és viszi az óvodást az intézménybe.
- **Mennyire jellemző, hogy ezek a szülők részt vesznek a szülői értekezleteken?**
 - Van olyan szülő, aki még egyszer sem vett részt szülői értekezleten, de van olyan is, aki rendszeresen részt vesz ezen az eseményen.
- **Mennyire jellemző, hogy jelen vannak fogadó órákon (vagy más, a személyes találkozást szolgáló eseményen)?**
 - Fogadóórákon ritkán vesznek részt.
- **Az említetteken túl milyen közös, a szülők jelenlétét is igénylő programokat szerveznek vagy szerveztek az elmúlt években?**
 - Anyák napja, Kirándulás, Márton napi felvonulás, játékonysági bál, farsang, falu által szervezett programokon való részvétel (szüreti felvonulás, gyereknap, majális, tökfárgás)
- **Tapasztalata szerint milyen módon szólíthatók meg és vonhatók be a hátrányos helyzetű gyermekek szülei az óvoda által szervezett programokba?**
 - Talán a gyermekek által. Ha a gyerekek érdeklődését kellőképpen felkeltjük az esemény iránt, megfelelően motiváljuk őket, akkor ők hatással lehetnek a szüleikre, hogy részt vegyenek ezeken a programokon.
- **Összességében mennyire tartja eredményesnek a hátrányos helyzetű családok bevonását az óvodai nevelésbe?**
 - Nem tartom túl eredményesnek. Sok esetben szükséges rossznak tartják az óvodát, idegenkednek az intézménytől, ahol tudnak, kibúvót keresnek. Azokon a napokon, amikor ilyen „szülőös” programot szervezünk, gyakran előfordul, hogy inkább nem hozzák el a gyermeküket óvodába. Teszik mindezt azért, hogy ne kelljen részt venniük az eseményen.

- **Mit gondol, mi az oka annak, hogy nem minden szülő vesz részt az óvoda által kezdeményezett eseményeken, programokon?**
 - Biztosan szerepet játszik az, hogy ezeknek az eseményeknek van némi anyagi vonzata. Bár mindig kihangsúlyozzuk, hogy akinek lehetősége engedi, az hozzon be egy kis rágcsálni valót, üdítőt, gyümölcsöt, stb. a csoportnak. Nyilván, akinek ez nehézséget okoz, az kellemetlenül érezheti magát, hogy ő nem tud hozzájárulni. DE! Nem egyszer előfordult már az is, hogy a szülő behozta az oviba az oda szánt enni- és innivalót, jelmezt hozott a farsangra már előző nap és mégsem jött el az eseményre, ezzel gyermekét is megfosztva a közös élménytől.

- **Mit tesz olyankor, amikor nem sikerül elérni a család bevonását?**
 - Próbálok nem tolkodóan érdeklődni a távolmaradás okáról. A következő eseménynél pedig kérem őket, hogy csatlakozzanak, jöjjenek bátran.

- **Milyen kérdésekben fordulnak a szülők önhöz tanácsért?**
 - Ezek a szülők nagyon kevés esetben kérnek és fogadnak el tanácsot tőlünk.

- **Ön szerint milyen más lehetőségek lennének a hátrányos helyzetű gyerekek szüleinek megszólítására és bevonására?**
 - A hátrányos helyzetű szülők sok esetben egymással rokonságban állnak. Ha ez a rokonság jó viszonyal párosul, akkor egymást motiválhatják az együttműködésben. Tehát, ha az egyik család bevonható, akkor ők magukkal hozhatják a többi család bevonását is.

- **Mi volt az eddigi legjobb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - Az édesanya eléggé arrogánsan viselkedett velünk szemben elég hosszú ideig, tanácsainkat, kéréseinket elutasította, többször lépett fel velünk szemben kioktató, kötekedő hangnemben. Felmerült, hogy 3 gyermekét kiszakítanák a családból. A gyermekvédelmi eljárás során, az esetkonferencián az óvoda a család mellé állt, mert őszintén úgy gondoltuk, hogy a gyerekek jó helyen, szerető családban nevelkednek. Az esetkonferencia után anyuka megköszönte ezt nekünk és azóta is

együttműködő velünk. Elfogadja és kéri észrevételeinket, tanácsainkat. Megszűnt a korábbi negatív viselkedése velünk szemben.

- **Mi volt a legrosszabb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - Igaztalanul vádoltak, hogy nem megfelelően bánok a gyermekükkel. Ennek kötekedően, fennhangon, kiabálva adtak hangot.

Harmadik interjú

- **Mennyi ideje van az óvodapedagógus pályán?**
 - 40 éve
- **Jelenleg hány hátrányos helyzetű gyermek van a csoportjában?**
 - 6 hátrányos helyzetű (és 12 halmozottan hátrányos helyzetű)
- **Hogy jellemezné a hátrányos helyzetű gyerekek szüleivel való kapcsolatát?**
 - A kapcsolatunk jó színvonalon történő működtetése részemről sok empátiát igényel, fontos a nyitottság.
- **Miben szeretnének ezekkel a szülőkkel együttműködni és mi a tapasztalata a velük való együttműködésről?**
 - Elsősorban a gyermek eredményes fejlesztése és egészségmegőrzése területén. Az együttműködés során hangsúlyos a kezdeményező szerepünk és a segítőszándékunk érzékeltetése. Fel kell hívni a szülők figyelmét a gyermekük pozitív tulajdonságaira.
- **A hátrányos helyzetű gyermekeknek melyik szülője jár gyakrabban az óvodába a gyermekért, ill. melyik szülő vesz részt az óvodai programokon?**
 - Felváltva, de együtt is, az anyák dominanciája kicsit jobban megfigyelhető.
- **Mennyire jellemző, hogy ezek a szülők részt vesznek a szülői értekezleteken?**
 - A szülői értekezletek nem a kedvelt kapcsolattartási forma a körükben, ezekre a gyermekekről készült filmvetítések, közös ételkészítés ígéretére jönnek el, szívesen

veszik, ha a gyermek is ilyenkor velük lehet. Emiatt értekezleteink száma évi két alkalomra korlátozódott, és igyekszünk ezeket vonzóvá tenni, előre beharangozni.

- **Mennyire jellemző, hogy jelen vannak fogadó órákon (vagy más, a személyes találkozást szolgáló eseményen)?**

- A fogadó órákat nem kezdeményezik. Felkérésünkre, amely személyre szóló és konkrétan valamely probléma köré szervezett, eljönnek egy számukra alkalmas egyeztetett időpontban. A reggeli és a délutáni találkozások során szeretik kihasználni a lehetőséget beszélgetésre, információcserére. Mi a délutáni alkalmakra több időt tudunk fordítani, reggel csak a legszükségesebb információk megosztására igyekszünk korlátozni a beszélgetéseket.

- **Az említetteken túl milyen közös, a szülők jelenlétét is igénylő programokat szerveznek vagy szerveztek az elmúlt években?**

- Az elmúlt évben például sportnapot, udvarrendezést, húsvéti tojásfa állítást, Márton napi felvonulást, közös karácsonyi készülődést, anyák napját, évzárót, szerveztünk együtt. A falusi rendezvényeken is közösen veszünk részt, idősek napja, falusi farsang, böllérfesztivál, falunap, gyermeknap. Az óvoda külső programjai szervezésében segítenek pl. elmehetünk a családokhoz háziállatokat nézni, együtt festjük az udvari játékokat. Szeretik, ha utcán, falusi eseményeken, rendezvényeken is tudunk véleményt cserélni.

- **Tapasztalata szerint milyen módon szólíthatók meg és vonhatók be a hátrányos helyzetű gyermekek szülei az óvoda által szervezett programokba?**

- Csakis személyes invitálással és olyan programok szervezésével, amiben komfortosan érzik magukat. Nagyon nem szerették például az intézményi önértékeléshez szükséges kérdőívek kitöltését, hárítanak mindent, amihez írni olvasni kell. Oda kell figyelniük, hogy mihez értenek, eljönnek kerékpárt javítani, gödröt betemetni, ásni, punyát sütni, szeretik az elektronikus (facebook, messenger)

kapcsolattartási formákat, szívesen fotóznak, osztanak meg tartalmakat. Motiváló, ha az egymással baráti kapcsolatban levőket be tudjuk vonni, szeretnek csapatban jönni, és örülnek, ha ott van a gyermekük is.

- **Összességében mennyire tartja eredményesnek a hátrányos helyzetű családok bevonását az óvodai nevelésbe?**
 - Bevonhatóak, de sok odafigyelést előkészítést igényel.

- **Mit gondol, mi az oka annak, hogy nem minden szülő vesz részt az óvoda által kezdeményezett eseményeken, programokon?**
 - Nem szólítják meg őket olyan módon, hogy szívesen menjenek, sok otthoni problémájuk van, nem érzik magukat komfortosan, a többi szülő társaságában, sok gyermekük van ezért nem helyeznek túl nagy figyelmet az intézményes nevelésen kívüli eseményekre, kényelmesek, sorozat megy a tévében pont akkor, csinosabban fel kellene öltözni, konfliktusuk van valakivel abból a körből, stb.

- **Mit tesz olyankor, amikor nem sikerül elérni a család bevonását?**
 - Próbálom a gyermekem keresztül motiválni, személyes beszélgetésre törekszem, szívesen elmegyek családot látogatni, a szülők baráti kapcsolatán keresztül invitálok a részvételre, sajnálatomat fejezem ki, hogy nem jött el, igyekszem ismertetni, miről volt szó, tudna-e valamiben segíteni, stb.

- **Milyen kérdésekben fordulnak a szülők önhöz tanácsért?**
 - Gyermek felkészültsége, viselkedési problémák, egészségügyi dolgok, konfliktusok a családban, más intézményben, segítség kérése hivatalos ügyek intézésében, magánéleti gondokkal is.

- **Ön szerint milyen más lehetőségek lennének a hátrányos helyzetű gyerekek szüleinek megszólítására és bevonására?**
 - Nagyon fontos a személyes és bizalmon alapuló kapcsolat. Az odafigyelés, a problémákra nyitottság a közvetlenség és a véleményük javaslataik meghallgatása.

- **Mi volt az eddigi legjobb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - Például a közös sportnap amikor a részvétellel sporteszközöket lehetett nyerni, nagyon nagyszámú és aktív vidám hangulatú részvétel volt. Ezek az emberek hátrányos helyzetűek, de rendkívül segítőkészek, amikor ők adhatnak valamit az nagyon boldoggá teszi őket.

- **Mi volt a legrosszabb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - Nem tudtam meggyőzni egy anyukát, hogy beadja az Oktatási Hivatalhoz a kérvényt a gyermek további egy év óvodai nevelésben való részvételére. Sajnos a törvények alapján ezt csak a szülő kérheti, az óvodának nincs már kompetenciája erre. Ez a gyermek biztosan évisméltó lesz, rengeteg kudarc fogja érni.

Negyedik interjú

- **Mennyi ideje van az óvodapedagógus pályán?**
 - 16 éve.

- **Jelenleg hány hátrányos helyzetű gyermek van a csoportjában?**
 - 2 fő.

- **Hogy jellemezné a hátrányos helyzetű gyerekek szüleivel való kapcsolatát?**
 - Neheztelt. A településszerkezet szétszórt, külső településen laknak ezek a családok.

- **Miben szeretnének ezekkel a szülőkkel együttműködni és mi a tapasztalata a velük való együttműködésről?**
 - Ha a gyermeküket érintő programokon megjelenénk, az a kisgyermeknek pozitív élmény lenne. Ezt nagyon hiányolom. Nagyon ritkán érdeklődnek a gyermekük óvodai életéről. Falubusz szállítja ezeket a gyermekeket az óvodába, a szülőt gyakran egész évben nem látjuk. A kapcsolattartás telefonon keresztül valósul meg.
- **A hátrányos helyzetű gyermekeknek melyik szülője jár gyakrabban az óvodába a gyermekért, ill. melyik szülő vesz részt az óvodai programokon?**
 - Az édesanyákkal van telefonos kapcsolatunk. A rossz anyagi körülmények miatt nem jönnek óvodai eseményekre. Telefonon is ritkán érdeklődnek.
- **Mennyire jellemző, hogy ezek a szülők részt vesznek a szülői értekezleteken?**
 - Egyáltalán nem jelennek meg.
- **Mennyire jellemző, hogy jelen vannak fogadó órákon (vagy más, a személyes találkozást szolgáló eseményen)?**
 - Sajnos fogadó órán sem jelennek meg. Esetleg többszöri felszólításra igen. Oka, hogy nincs pénzük buszra, nincs kire hagyni a gyerekeket.
- **Az említetteken túl milyen közös, a szülők jelenlétét is igénylő programokat szerveznek vagy szerveztek az elmúlt években?**
 - Adventi hangverseny, májusfa-kitáncolás és egyéb községi rendezvények.
- **Tapasztalata szerint milyen módon szólíthatók meg és vonhatók be a hátrányos helyzetű gyermekek szülei az óvoda által szervezett programokba?**
 - Nincs eszköz a kezünkben ezzel kapcsolatban. A szülőknek kötelessége lenne a gyermeket érintő eseményekre időt és pénzt fordítani. Nem nagy összegre gondolok, busszal 620 ft-ba kerül az otthonuk és az óvoda közötti távolság.
- **Összességében mennyire tartja eredményesnek a hátrányos helyzetű családok bevonását az óvodai nevelésbe?**

- A rossz anyagi helyzet miatt egyáltalán nem eredményes. A gyermekek tisztán, gondozottan járnak óvodába, a szülőknek elvárása!, hogy a falubusz hozza-vigye a gyermeket, nem áldoznak arra, hogy kimozduljanak otthonról. Egyik családban az édesanya nem dolgozik, a másik Gyes-en van.
- **Mit gondol, mi az oka annak, hogy nem minden szülő vesz részt az óvoda által kezdeményezett eseményeken, programokon?**
 - A rossz anyagi körülmények, buszra nem szán pénzt, gyakran beteg a szülő is, a gyermek is.
- **Mit tesz olyankor, amikor nem sikerül elérni a család bevonását?**
 - Tudomásul veszem. Nem tehetek mást. A gyermek személyi anyagában dokumentáljuk az érdeklődés hiányát.
- **Milyen kérdésekben fordulnak a szülők önhöz tanácsért?**
 - Iskolakezdéssel kapcsolatban, a gyermek magatartása felől érdeklődnek.
- **Ön szerint milyen más lehetőségek lennének a hátrányos helyzetű gyerekek szüleinek megszólítására és bevonására?**
 - A nálunk lévő családok segítése elsősorban a védőnő és a gyermekjóléti szolgálat feladata lenne. A hátrányos helyzetű településrészen pl. nincs bolt, nincs játszótér, csak néhány ház, így kisebb szegregációban élnek ezek a családok.
- **Mi volt az eddigi legjobb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - Másik óvodában több hátrányos helyzetű családdal volt kapcsolat. Megbecsülték a munkát, amit az óvodában végzünk, aktívan részt vettek az óvodai eseményeken. Ennek lassan 10 éve. A mostani 2 családnak inkább elvárásai vannak az intézménnyel és az önkormányzattal szemben (támogatásokkal, szállítással kapcsolatban). Ez társadalmi probléma.
- **Mi volt a legrosszabb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**

- Nincs velük rossz tapasztalatom azon kívül, hogy évente 1-2 alkalommal tudok velük személyesen beszélni.

Ötödik interjú

- **Mennyi ideje van az óvodapedagógus pályán?**

- 18 éve.

- **Jelenleg hány hátrányos helyzetű gyermek van a csoportjában?**

- 28 gyerekből 14 hátrányos helyzetű, vagy halmozottan hátrányos helyzetű.

- **Hogy jellemezné a hátrányos helyzetű gyerekek szüleivel való kapcsolatát?**

- Változó. Van, aki nagyon készséges és együttműködik velünk, van, aki mindenben hibát keres.

- **Miben szeretnének ezekkel a szülőkkel együttműködni és mi a tapasztalata a velük való együttműködésről?**

- A cél, hogy a gyerekeket felkészítsük az iskolára, miközben egy családi légkörben biztonságban érezzék magukat, szeressenek óvodába járni. Ebben vagy nagy segítségünkre vannak, vagy nem érdekli őket. Minden félévben értesíteni kell a szülőket a gyermek előrehaladásáról, óvodai életéről. Vannak, akiket nagyon érdekel, és kíváncsiak, a problémákon velünk együtt gondolkodnak, de sajnos vannak, akik el se olvassák a jellemzést, megfigyeléseket, csak aláírják, a vállukat megvonják és tovább állnak.

- **A hátrányos helyzetű gyermekeknek melyik szülője jár gyakrabban az óvodába a gyermekért, ill. melyik szülő vesz részt az óvodai programokon?**

- Szinte csak anyukákkal találkozunk, apukák nagyon nagyon ritkán jönnek be az óvodába.

- **Mennyire jellemző, hogy ezek a szülők részt vesznek a szülői értekezleteken?**

- A 10 szülőből 8 jelen volt a szülői értekezleten. Évről évre egyre többen jönnek el.

- **Mennyire jellemző, hogy jelen vannak fogadó órákon (vagy más, a személyes találkozást szolgáló eseményen)?**
 - Fogadó órákra úgy jönnek, hogy jönnek a gyerekekért és akkor lehet velük beszélni, külön nem jönnek el.
- **Az említetteken túl milyen közös, a szülők jelenlétét is igénylő programokat szerveznek vagy szerveztek az elmúlt években?**
 - Igyekszünk együtt Mikulásozni, farsangolni, illetve, ha lehetőségünk van rá közös napot tartunk.
- **Tapasztalata szerint milyen módon szólíthatók meg és vonhatók be a hátrányos helyzetű gyermekek szülei az óvoda által szervezett programokba?**
 - Leggyakrabban akkor jönnek el, ha kapnak valamit, vagy ha a gyereküket látják szerepelni.
- **Összességében mennyire tartja eredményesnek a hátrányos helyzetű családok bevonását az óvodai nevelésbe?**
 - Változó. Minden évben változik a szülők összetétele, így nehéz következtetéseket levonni. Elmondható viszont, hogy az elmúlt 5 évben folyamatosan nő a jelenlévő szülők száma.
- **Mit gondol, mi az oka annak, hogy nem minden szülő vesz részt az óvoda által kezdeményezett eseményeken, programokon?**
 - Egyszerűen nem érdekli őket az óvoda, nem tartják fontosnak az iskolával ellentétben.
- **Mit tesz olyankor, amikor nem sikerül elérni a család bevonását?**
 - Igyekszünk minél változatosabb módon becsalogatni őket, de van az a pont, amikor el kell engedni a dolgot, és kérni a szociális segítő vagy a családsegítő szakemberek segítségét.
- **Milyen kérdésekben fordulnak a szülők önhöz tanácsért?**

- Azon szülők, akiket foglalkoztat a gyermekük teljesítménye, gyakran érdeklődnek, jól halad-e, megállja-e majd a helyét az iskolában. Magánjellegű kérdésekben nagyon ritkán kérnek tanácsot, azt el is kerüljük, amennyire csak lehet.
- **Ön szerint milyen más lehetőségek lennének a hátrányos helyzetű gyerekek szüleinek megszólítására és bevonására?**
- Túl sok ötletem már nincs.
- **Mi volt az eddigi legjobb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
- Együttműködtek, bármit kértünk igyekeztek megvalósítani. Folyamatosan jelen voltak az óvoda életében. A többi szülőt is erre biztatták.
- **Mi volt a legrosszabb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
- Állandó fenyegetésnek vett minden megmozdulásunkat, folyamatosan ellenkezett velünk, és meg is hazudtolt minket.

Hatodik interjú

- **Mennyi ideje van az óvodapedagógus pályán?**
 - 2012. szeptembere óta.
- **Jelenleg hány hátrányos helyzetű gyermek van a csoportjában?**
 - 1 fő.
- **Hogy jellemezné a hátrányos helyzetű gyerekek szüleivel való kapcsolatát?**
 - Nehézkes. Édesanya introvertált, nehezen nyit felém. Sokat hiányzik a gyermek, így nincs is túl sok esélyem a kapcsolat kiépítésére.
- **Miben szeretnének ezekkel a szülőkkel együttműködni és mi a tapasztalata a velük való együttműködésről?**

- A gyermek érdekében, az ő fejlődését segítő teendőkben kell együttműködnünk a szülővel.
- **A hátrányos helyzetű gyermekeknek melyik szülője jár gyakrabban az óvodába a gyermekért, ill. melyik szülő vesz részt az óvodai programokon?**
 - Csak az édesanya.
- **Mennyire jellemző, hogy ezek a szülők részt vesznek a szülői értekezleteken?**
 - Egyáltalán nem.
- **Mennyire jellemző, hogy jelen vannak fogadó órákon (vagy más, a személyes találkozást szolgáló eseményen)?**
 - Egyáltalán nem
- **Az említetteken túl milyen közös, a szülők jelenlétét is igénylő programokat szerveznek vagy szerveztek az elmúlt években?**
 - Családi napokat, ünnepváró délelőttöket, családi délutánokat, sport napokat, szemétszedő akciókat, mesedélutánokat.
- **Tapasztalata szerint milyen módon szólíthatók meg és vonhatók be a hátrányos helyzetű gyermekek szülei az óvoda által szervezett programokba?**
 - Tapasztalatom szerint, sokszor nehezen elérhetőek, nem, vagy csak minimálisan aktiválhatóak.
- **Összességében mennyire tartja eredményesnek a hátrányos helyzetű családok bevonását az óvodai nevelésbe?**
 - Nehéz és fejlesztendő terület.
- **Mit gondol, mi az oka annak, hogy nem minden szülő vesz részt az óvoda által kezdeményezett eseményeken, programokon?**
 - Nem tisztem ezt megítélni, sem ítélni.

- **Mit tesz olyankor, amikor nem sikerül elérni a család bevonását?**
 - Próbálkozom különféle platformokon, különféle módszerekkel.

- **Milyen kérdésekben fordulnak a szülők önhöz tanácsért?**
 - A gyermekük kognitív fejlődése kapcsán szoktak megkérni, ebben várnak segítséget.

- **Ön szerint milyen más lehetőségek lennének a hátrányos helyzetű gyerekek szüleinek megszólítására és bevonására?**
 - Nagyon ingatag talajú téma ez. Első körben a pedagógusokban a hátrányos helyzetűek irányába, s ugyanúgy a szülőkben a pedagógusok irányába tanúsított sztereotípiákat, előítéleteit kellene lerombolni, s egy új, bizalmi kapcsolatot kellene elkezdni kiépíteni.

- **Mi volt az eddigi legjobb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - 6 évvel ezelőtt, egy kiemelkedően tehetséges (zenei tehetség) kisfiú szüleit sikerült rávennem, hogy a kisfiú érdekében, igaz a segítségével, de elindítsák egy olyan úton (iskola választás, oktató választás stb.) hogy mára már négy különböző hangszeren játszik magas szinten, és magasabb körökből is felfigyeltek rá.

- **Mi volt a legrosszabb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - Sajnos nehéz a bizalmukat kiérdemelni, s így sokszor nem hallgatják meg a javaslataimat, tanácsaimat, kéréseimet. 2018-ban volt egy olyan édesapa, aki tettelegességgel fenyegetett, amiért a gyermekét, állítása szerint a sarokba állítottam. Soha nem állítottam, és nem is fogok senkit a sarokba állítani! Az ominózus kislánytól annyit kértem, miután leköpött engem, hogy gondolkodjon el egy picit, miért volt ez nagyon csúnya dolog tőle.

Hetedik interjú

- **Mennyi ideje van az óvodapedagógus pályán?**
 - 1986. augusztus 1 óta, azaz 37. éve.
- **Jelenleg hány hátrányos helyzetű gyermek van a csoportjában?**
 - 3 fő, abból egy halmozottan hátrányos helyzetű.
- **Hogy jellemezné a hátrányos helyzetű gyerekek szüleivel való kapcsolatát?**
 - Változó. Van, akivel meg lehet beszélni a problémákat, van, akivel nem.
- **Miben szeretnének ezekkel a szülőkkel együttműködni és mi a tapasztalata a velük való együttműködésről?**
 - Elsősorban a gyermekkel való foglalkozásban. Értem ez alatt azt, hogy otthon is beszélgessenek velük, meséljenek nekik, legyenek közös – tartalmas – programjaik, ezáltal bővüljenek ismereteik, mert nagyon szegényes. Az önállóságra való nevelésben is együttműködésre lenne szükség. Minden esetben, minden szülői értekezletre, és az év folyamán többször személyesen is megbeszéljük ezeket a dolgokat, a szülők meghallgatják, aztán nem történik semmi változás. Vagyis nem igazán együttműködők.
- **A hátrányos helyzetű gyermekeknek melyik szülője jár gyakrabban az óvodába a gyermekért, ill. melyik szülő vesz részt az óvodai programokon?**
 - Általában az anyukák.
- **Mennyire jellemző, hogy ezek a szülők részt vesznek a szülői értekezleteken?**
 - A korábbi években nem nagyon volt jellemző. Az utóbbi két évben tapasztalok pozitív változást, az egyik szülő – általában az anyuka – itt van szülői értekezleten.
- **Mennyire jellemző, hogy jelen vannak fogadó órákon (vagy más, a személyes találkozást szolgáló eseményen)?**
 - A fogadó órát nem veszik igénybe.

- **Az említetteken túl milyen közös, a szülők jelenlétét is igénylő programokat szerveznek vagy szerveztek az elmúlt években?**
 - Farsangot, anyák napját, gyermeknapot, évzárót.
- **Tapasztalata szerint milyen módon szólíthatók meg és vonhatók be a hátrányos helyzetű gyermekek szülei az óvoda által szervezett programokba?**
 - Ha érdekeltsége van benne. Például kap valamit (szendvics, tea vagy üdítő stb.)
- **Összességében mennyire tartja eredményesnek a hátrányos helyzetű családok bevonását az óvodai nevelésbe?**
 - A korábbi évekhez képest javuló tendenciát látok.
- **Mit gondol, mi az oka annak, hogy nem minden szülő vesz részt az óvoda által kezdeményezett eseményeken, programokon?**
 - Érdemtelenység. Elég, ha a gyermek részt vesz, addig sincs otthon.
- **Mit tesz olyankor, amikor nem sikerül elérni a család bevonását?**
 - Beszélgetést kezdeményezek újra meg újra. Nyílt napot tartunk, bár ott is kevés szülő van jelen.
- **Milyen kérdésekben fordulnak a szülők önhöz tanácsért?**
 - Nem nagyon fordul elő ilyen. A mai szülők – tisztelet a kivételnek – mindent jobban tudnak másoknál, meg vannak győződve róla, hogy mindent jól csinálnak. Nehéz kimozdítani őket ebből a komfort zónából.
- **Ön szerint milyen más lehetőségek lennének a hátrányos helyzetű gyerekek szüleinek megszólítására és bevonására?**
 - Őszintén szólva nem tudom.
- **Mi volt az eddigi legjobb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - A probléma megértése, elfogadása, a megoldáshoz pedig együttműködés.

- **Mi volt a legrosszabb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - Agresszív fellépés az óvoda épületén belül az óvodapedagógussal szemben.

Nyolcadik interjú

- **Mennyi ideje van az óvodapedagógus pályán?**
 - Én 1984.07.01- óta dolgozom óvónőként. Jelenleg egy halmozottan hátrányos helyzetű település egycsoportos óvodájának a vezetője vagyok.
- **Jelenleg hány hátrányos helyzetű gyermek van a csoportjában?**
 - Az óvodába beírt gyermeklétszám 24 fő, abból 18 HHH, 2 HH.
- **Hogy jellemezné a hátrányos helyzetű gyerekek szüleivel való kapcsolatát?**
 - A településen 31 éve dolgozom és már a szülőknek is voltam óvónőjük, ezért a kapcsolatunk jó, megbíznak az óvodában, bátran fordulnak tanácsért, segítségért hozzám.
- **Miben szeretnének ezekkel a szülőkkel együttműködni és mi a tapasztalata a velük való együttműködésről?**
 - Mindenképpen a gyermekek megfelelő fejlődése, élménygazdag gyermekkor érdekében, teszünk mindent, amit a szülők elfogadnak és támogatnak.
- **A hátrányos helyzetű gyermekeknek melyik szülője jár gyakrabban az óvodába a gyermekért, ill. melyik szülő vesz részt az óvodai programokon?**
 - Legtöbb esetben az édesanyák, különösen, ha még kistestvér van otthon, de lehetőség szerint apa és nagyszülő is jár az óvodába és részt vesznek a rendezvényeken.
- **Mennyire jellemző, hogy ezek a szülők részt vesznek a szülői értekezleteken?**

- A megfelelően szervezett időpontban jelen vannak. Fontos, hogy mi is igazodjunk hozzájuk.
- **Mennyire jellemző, hogy jelen vannak fogadó órákon (vagy más, a személyes találkozást szolgáló eseményen)?**
 - Jellemző és szeretnek betekinteni az óvodai életbe, szívesen veszik a gyermekükről való tájékoztatást.
- **Az említetteken túl milyen közös, a szülők jelenlétét is igénylő programokat szerveznek vagy szerveztek az elmúlt években?**
 - Évente 2 alkalommal húsvét és karácsony előtt játszóházat szervezünk, melynek nagy sikere van mind a gyerek mind a szülő számára. szívesen játszanak gyerekeikkel közösen, újra átélük gyerekkorukat az anyukák. Ezen kívül Farsang, amely a szülőkkel közös rendezvényünk. Anyák napja, Évzáró ünnepély pedig falu szinten zajlik, hisz a településnek van egy kis kultúrháza és ez ad helyet ezeknek a rendezvényeknek. Szívesen vesz részt a család többi tagja is.
- **Tapasztalata szerint milyen módon szólíthatók meg és vonhatók be a hátrányos helyzetű gyermekek szülei az óvoda által szervezett programokba?**
 - Tisztelettel, megbecsüléssel kialakítható a kölcsönös bizalom. El kell fogadni a szülőknek az óvodát és ehhez nagymértékben a pedagógus, a személyiségével járulhat hozzá.
- **Összességében mennyire tartja eredményesnek a hátrányos helyzetű családok bevonását az óvodai nevelésbe?**
 - Intézményünkben eredményesnek tartom.
- **Mit gondol, mi az oka annak, hogy nem minden szülő vesz részt az óvoda által kezdeményezett eseményeken, programokon?**
 - Mindenképpen óvoda- család, szülő- pedagógus jó kapcsolat hiánya miatt.
- **Mit tesz olyankor, amikor nem sikerül elérni a család bevonását?**
 - Nem jellemző.

- **Milyen kérdésekben fordulnak a szülők önhöz tanácsért?**
 - Bármilyen területen, akár egy nyomtatvány kitöltése, stb.
- **Ön szerint milyen más lehetőségek lennének a hátrányos helyzetű gyerekek szüleinek megszólítására és bevonására?**
 - Szerintem mi jól alkalmazzuk a megszólítást, nekünk sikerül bevonni őket bármibe.
- **Mi volt az eddigi legjobb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - A kapcsolat megmarad, későbbiekben, amikor már iskolások vagy felnőttek lettek a gyerekek, akkor is szívesen beszélgetnek, mesélnek gyermekeik életéről.
- **Mi volt a legrosszabb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - Nincs a szülőkkel rossz tapasztalatom.

Kilencedik interjú

- **Mennyi ideje van az óvodapedagógus pályán?**
 - Én nem vagyok óvodapedagógus, én gyógypedagógusként dolgozom 23 éve.
- **Jelenleg hány hátrányos helyzetű gyermek van a csoportjában?**
 - Idén 11 fő a létszám, minden gyermek 3-at ér a kódja alapján.
- **Hogy jellemezné a hátrányos helyzetű gyerekek szüleivel való kapcsolatát?**
 - Sokan közülük volt tanítványok, velük sokkal könnyebb, mert a tekintélyt náluk már kivívtam. A többieknél nehezebb, mert mindegyikük lelkiileg sérült szülő, akik nehezen fogadják el gyermekük fogyatékoságát. De igyekszem mindegyikükkel megtalálni a megfelelő hangot.

- **Miben szeretnének ezekkel a szülőkkel együttműködni és mi a tapasztalata a velük való együttműködésről?**
 - A gyermek önkiszolgáló tevékenységeinek fejlődése csak úgy lehet sikeres, ha egyforma elvárásokat támaszt szülő és pedagógus egyaránt.

- **A hátrányos helyzetű gyermekeknek melyik szülője jár gyakrabban az óvodába a gyermekért, ill. melyik szülő vesz részt az óvodai programokon?**
 - Ez változó. Van, ahol anyuka, máshol apuka vagy nagymama, de sokszor együtt jön mindkét szülő.

- **Mennyire jellemző, hogy ezek a szülők részt vesznek a szülői értekezleteken?**
 - A jobban szituált szülők többnyire megjelennek, az értelmükben sérül szülők gyakran nem jönnek el. Számukra egy rövid összefoglalást szoktam küldeni Messengeren vagy felhívom őket telefonon.

- **Mennyire jellemző, hogy jelen vannak fogadó órákon (vagy más, a személyes találkozást szolgáló eseményen)?**
 - Fele-fele arányban jönnek el és érdeklődnek gyermekük haladásáról.

- **Az említetteken túl milyen közös, a szülők jelenlétét is igénylő programokat szerveznek vagy szerveztek az elmúlt években?**
 - Kirándulás a pécsi állatkertbe.

- **Tapasztalata szerint milyen módon szólíthatók meg és vonhatók be a hátrányos helyzetű gyermekek szülei az óvoda által szervezett programokba?**
 - A közös zárt csoportban szoktam kiírni minden hasznos információt az aktuális eseményekről. Ott sokan hozzászólásban jelzik véleményüket, ami sokszor pozitívan hat a szülőtársakra is, aktivizálja a kissé visszahúzódókat is. Természetesen mindig van olyan, aki nem partner.

- **Összességében mennyire tartja eredményesnek a hátrányos helyzetű családok bevonását az óvodai nevelésbe?**

- Az utóbbi néhány évben egész jól működik nálunk. Az elmaradottabb helyekre (PL. Baglas) közös intézményi szülői értekezleteket szoktunk szervezni, ahova az összes baglasi gyermeket tanító kolléga elmegy.
- **Mit gondol, mi az oka annak, hogy nem minden szülő vesz részt az óvoda által kezdeményezett eseményeken, programokon?**
 - Van, ahol kisebb testvér miatt maradnak otthon, mert nincs, aki vigyázzon rá. Van, ahol a távolság miatt a közlekedés okoz problémát. Máshol pedig az érdektelenség.
- **Mit tesz olyankor, amikor nem sikerül elérni a család bevonását?**
 - Telefonon felhívom a családot vagy írok az üzenő füzetbe. Ha szükséges, igénybe veszem a helyi önkormányzat segítségét.
- **Milyen kérdésekben fordulnak a szülők önhöz tanácsért?**
 - Gyermeknevelési tanácsokat kérnek legtöbbször. Beiskolázáshoz adunk még tanácsot elég gyakran.
- **Ön szerint milyen más lehetőségek lennének a hátrányos helyzetű gyerekek szüleinek megszólítására és bevonására?**
 - Régen kötelező volt a családlátogatás, most már nem az. Akkor rengeteg információt kaphatunk a családokról, a szülők számára kicsit közelebb kerül a pedagógus, ha beengednek bennünket az otthonukba.
- **Mi volt az eddigi legjobb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - A szentjakabi telepen, amikor jártam, igen nagy tiszteletet kaptam tőlük. Én előtte kint dolgoztam a művelődési házban és nálam vették fel a segélyeket. Akkor nagy tekintélyem volt, ami szerencsére azóta is megmaradt náluk.
- **Mi volt a legrosszabb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**

- Volt olyan szülő, aki annyira nem fogadta el gyermeke fogyatékoságát, hogy mindenből kivonta magát. Ezzel a családdal soha nem sikerült megfelelő kapcsolatot kialakítani, akkora volt irányukból az ellenállás.

Tizedik interjú

- **Mennyi ideje van az óvodapedagógus pályán?**
 - 1996 óta dolgozom óvodában. 3 éven keresztül állandó délutánosként, ekkor végeztem levelező tagozaton a főiskolát.
- **Jelenleg hány hátrányos helyzetű gyermek van a csoportjában?**
 - Intézményi szinten az oviba járó gyermekek fele, 32 fő.
- **Hogy jellemezné a hátrányos helyzetű gyerekek szüleivel való kapcsolatát?**
 - A gyermekek érdekében együttműködő kapcsolatról tudok beszámolni. Segítséget kérnek, ha szükséges, de a személyes, napi kapcsolattartás „inkább nem jellemző”.
- **Miben szeretnének ezekkel a szülőkkel együttműködni és mi a tapasztalata a velük való együttműködésről?**
 - A gyermekek fejlődésének segítése a szülői ház részéről lenne az együttműködés lényege, de amíg ez csak az intézményben valósul meg, addig ez egyirányú fejlesztés. Sajnos sokszor „csak akkor kezdenek el kapkodni”, amikor iskola előtt áll a gyermek: mehet vagy nem mehet. Ilyenkor aktívabbak és a 3 év „hiányait” próbálják pótolni, amihez segítséget is kérnek.
- **A hátrányos helyzetű gyermekeknek melyik szülője jár gyakrabban az óvodába a gyermekért, ill. melyik szülő vesz részt az óvodai programokon?**
 - Többnyire édesanyákkal találkozunk, az édesapák jellemzően külföldön- vagy közfoglalkoztatásban dolgoznak.

- **Mennyire jellemző, hogy ezek a szülők részt vesznek a szülői értekezleteken?**
 - Sajnos az utóbbi évek (covid) negatív tapasztalata azt mutatja, hogy egyre kevésbé vesznek részt szülői értekezleten. Több lehetőséget is felkínálunk, például Messenger csoportban online szülői értekezlet, alvás időben, óvoda után, de alig van, aki eljön.

- **Mennyire jellemző, hogy jelen vannak fogadó órákon (vagy más, a személyes találkozást szolgáló eseményen)?**
 - Fogadó órákon (régbben negyed évente, most már csak fél évente) többnyire megjelennek, ilyenkor lehet tanácsokat, ötleteket adni a gyermek fejlesztéséhez, segítéséhez. Intézményi programokra el- eljönnek (Ovi- nap, farsang, Mocorgó nap), de ilyenkor ők is „szinte gyerekek”: egymással beszélgetnek, jól érzik magukat. Anyák napján minden édesanya itt szokott lenni.

- **Az említetteken túl milyen közös, a szülők jelenlétét is igénylő programokat szerveznek vagy szerveztek az elmúlt években?**
 - Jelenleg szülő programok: Ovi- nap, farsang, Anyák napja, Mocorgó nap, Micimackó bemutatkozó estje. Ezekre minden szülőt várunk, de a múlt héten emlékeztünk meg a Roma világnapról, melyre előadókat hívtunk, valamint minden csoportban 1- 1 szülő a gyerekekkel punyát sütött.

- **Tapasztalata szerint milyen módon szólíthatók meg és vonhatók be a hátrányos helyzetű gyermekek szülei az óvoda által szervezett programokba?**
 - Ha a gyermeke szerepel, az a legnagyobb „vonzerő”.

- **Összességében mennyire tartja eredményesnek a hátrányos helyzetű családok bevonását az óvodai nevelésbe?**
 - Úgy látom, hogy az intézményünk által kínált lehetőségek elegendőek a családdal való kapcsolattartáshoz. Annak a hatékonysága viszont nem csak az óvodán múlik.

- **Mit gondol, mi az oka annak, hogy nem minden szülő vesz részt az óvoda által kezdeményezett eseményeken, programokon?**
 - Akik dolgoznak, nekik a délelőtti programok nem jók. Akik kisebb gyermekkel vagy beteg gyermekkel vannak otthon, szintén nem tudnak részt venni.

- **Mit tesz olyankor, amikor nem sikerül elérni a család bevonását?**
 - Nem adom fel és új lehetőségeket keresek. Játékos mód vagy tényközlő, beszélgetős, teával vagy „ész osztás”, ülünk és hallgatunk vagy tevékeny együtt gondolkodás, olyan esemény, rendezvény szervezése, ami „megszólítja” őket.

- **Milyen kérdésekben fordulnak a szülők önhöz tanácsért?**
 - Hogyan kell papírt kitölteni; Mit tegyen, hogy ne csak rohangáljon otthon a gyermek; Mit vegyenek neki ünnepre, például karácsonyra.

- **Ön szerint milyen más lehetőségek lennének a hátrányos helyzetű gyerekek szüleinek megszólítására és bevonására?**
 - Azt hiszem, hogy elég sok lehetőséget kínálunk számukra, melyeket már részletesen fentebb említettem.

- **Mi volt az eddigi legjobb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - Örül, hogy a gyermekének is én lettem az óvó nénije, mert neki is én voltam és nagyon szeretett.

- **Mi volt a legrosszabb tapasztalata hátrányos helyzetű gyermek szülőjével/szüleivel?**
 - Az óvoda épületében 2 szülő összeveszett egy iskolában történt (nagyobb testvérek) eset miatt, majd egyre többen csatlakoztak hozzájuk. Alig tudtam kiterelni őket az épületből, nem értették meg, hogy a gyerekek előtt ezt nem lehet.

Nyilatkozatok

Magyar Agrár- és Élettudományi Egylet
Cím: 1400 Kaposvár, Gábor S. u. 40.
Tel.: +36-82/593-800
Honlap: <https://www.mate.hu>

NYILATKOZAT

Alulírott VILNER SZANDRA, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, KAROSVÁRI Campus, ÖNÖDAPEDAGÓGUS szak nappali/levelező² tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*}

Kelt: 2023 év ÁPRILIS hó 30 nap

Vilner Szandra
Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom áttekinttem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom^{*}.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*}

Kelt: 2023 év Á. hó 30. nap

Paul
Belső konzulens

^{*}Kérjük a megjelölt aláhúzással

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréseről és eredetiségéről

A hallgató neve: VILNER SZANDRA
A Hallgató Neptun kódja: W10F4C
A dolgozat címe: HÁTRÁNYOS HELYZETŰ ÉS HALMOZOTTAN HÁTRÁNYOS HELYZETŰ CSALÁDOK BEVONÁSA AZ INTÉZMÉNYES NEVELÉSBE
A megjelenés éve: 2023
A konzulens tanszék neve: GYERMEKNEVELÉSI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, s az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a Záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdonkezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe.

Kelt: 2023 év ÁPRILIS hó 30 nap

Vilner Szandra
Hallgató aláírása

A SZAKDOLGOZAT TARTALMI KIVONATA

Szakedolgozat címe: Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű családok bevonása az intézményes nevelésbe

Hallgató neve: Vilner Szandra

Óvodapedagógus BA szak, nappali tagozat

Neveléstudományi Intézet, Gyermeknevelési Tanszék

Témavezető: Podráczky Judit, PhD, tanszékvezető, egyetemi docens, MATE
Neveléstudományi Intézet

A hátrányos helyzetű,- és halmozottan hátrányos helyzetű családok bevonása az intézményes nevelésbe gyakran nem eredményes. A szülők bevonása gyermekük intézményi nevelésébe a gyermekek és a pedagógusok számára is mérvadó, hiszen az eredményes neveléshez szükséges a pedagógus és a szülő partneri kapcsolata. A szakdolgozatomban vizsgálom a háttérrel mind a jogikörülmények,- mind a családok életkörülményeit tekintve. A pedagógusok lehetőségeit is tanulmányozom, hogy milyen módon lehetne sikeres a pedagógus bevonási stratégiája. Ehhez megvizsgáltam a család fogalmát, és az általam fontosnak tartott információkat összegyűjtöttem munkám során. A pedagógusok segítségnyújtásának lehetséges formáiról is végeztem kutató munkát. Az elméleti megalapozásom utolsó fejezete, a munkanélküliség hatásait tárgyalja. Úgy gondolom, a hátrányos,- halmozottan hátrányos helyzetű családok tagjai közt sokan munka nélküliek, és leendő pedagógusként fontosnak tartom megismerni a pszichére gyakorolt hatását, hogy ezáltal is jobban megismerhessem a hátrányos,- és halmozottan hátrányos helyzetű, munkanélküli szülők háttérét, lelki világát. A kutatásom legfőbb célja, a kutatási kérdéseim megválaszolása volt, melyek a következők: „Mi jellemzi a pedagógusok, és a hátrányos,- és halmozottan hátrányos helyzetű szülők közti kapcsolatot?”; „Miként látják a pedagógusok a hátrányos,- és halmozottan hátrányos helyzetű családok bevonásának lehetőségét, s hogy mit tesznek most ennek érdekében?”; „Tudnak-e más lehetőségekben gondolkodni a hátrányos,- és halmozottan hátrányos helyzetű családok eredményesebb bevonása érdekében?”. Az interjú készítést tartottam célszerűnek, mert személyesebb formája az információszerzésnek a többi lehetőséghez képest (mint például: kérdőív). Az interjú alanyaim közt óvodavezetők,- óvónők,- és egy gyógypedagógus is szerepel. Tíz interjút sikerült készítenem, melyek hasznosak voltak a kérdéseim megválaszolásának szempontjából. Minden interjú alanyom érintett a témában, így releváns adatokat sikerült szerezni, és a kérdéseim megválaszolása is sikeresen megtörtént.

